

Az emberi méltóság védelme a médiajogban

1. Az emberi méltóság jogi fogalmának körvonalai

Az ember létezése és méltósága, mint maga az emberi egység, valójában nem is jog. Az emberi lényeg a jog számára tulajdonképpen hozzáférhetetlen. Az emberi méltóság az Alkotmánybíróság értelmezésében a személyiségi jogok „anyajoga”, így valamennyi más, konkrét személyiségi jognak az eredője (8/1990. (IV. 23.) AB határozat). Az emberi méltóság kiemelkedő érték, a jog számára megközelíthetetlen és hozzáférhetetlen. Definálni, valamennyi részelemét összefoglalni, lényegét megragadni a jog technikai értelemben nem tudja, védelmét ellenben a kimerítő meghatározás hiányában is biztosíthatja.

„Az emberi méltóság minden tárgyi jog megalkotásánál és alkalmazásánál a legfőbb alkotmányos vezérlő elv, az alkotmányos alapjogok, értékek és kötelezettségek rendszerének a tényleges alapja” (37/2011. (V. 10.) AB határozat).

Az emberi méltósághoz való jog tehát az élethez való joggal egységben minden más alapjog korlátozásának abszolút határa, a lényeges tartalom belül az érinthetetlen lényeg. A lényeges tartalom fogalmát az Alkotmánybíróság összekapcsolta az emberi méltóság fogalmával, mintegy abszolút határt létrehozva az alapjog-korlátozás alkotmányosságának megítélése tekintetében (23/1990. (X. 31.) AB határozat).

„Az emberi méltóság, mint a személyiség integritása, az emberi élettel együtt az emberi lényeket jelenti. A méltóság ember voltunknak és értékünknek fölemelő és feltétlen tiszteletet parancsoló volta, emberi lényegünk rangja. (...) Az emberi jogok katalógusában és a modern alkotmányokban az emberi élet és méltóság ezért elsősorban nem is mint alapjogok, hanem mint a jogok forrásai, mint jogon kívüli értékek szerepelnek, amelyek sérthetetlenek”²

Az emberi méltósághoz való jog és az alapjogok lényeges tartalmának összekapcsolása nyilvánvalóvá tette, hogy az Alkotmánybíróság az alapjogi rendszert, mint értékrendszert veszi figyelembe. Abból az elvi megfontolásból indult ki, hogy az Alkotmány alapjogi rendszere nem szétszórt vagy különálló jogok összessége, hanem egy egységes egész, amelynek alapja és forrása az emberi méltósághoz való jog. Végző soron minden jog visszavezethető rá, belőle további jogok is levezethetők. Tehát az alapjogok egymást átszövik, egymást feltételezik, de bármilyen alapjogról legyen szó, korlátozásuknak van egy abszolút határa.³

Az emberi méltóság jogának egyik funkciója az autonómia biztosítása, hiszen az emberi méltóság: „az egyéni önrendelkezésnek egy mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva (...) az ember alany maradhat, és nem válik eszközzé, vagy tárggyá.” (8/1990. (IV. 23.) AB határozat).

A jog másik funkciója az egyenlőség biztosítása, azáltal, hogy a méltóság mindenkit egyenlően megillet. Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint az anyajog-jellegből az is következik, hogy az emberi méltóság:

¹ egyetemi docens, PPKE JÁK, A tanulmány megírásához szükséges kutatás az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.

² 23/1990. (X. 31.) AB határozat, Lábady Tamás és Tersztyánszky Ödön párhuzamos véleménye

³ BALOGH Zsolt: Alapjogi tesztek az Alkotmánybíróság gyakorlatában. In HALMAI Gábor (szerk.): *A megtalált Alkotmány? A magyar alapjogi bíráskodás első kilenc éve*. Budapest, Indok, 2000. 124.

„olyan szubszidiárius alapjog, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható” (8/1990. (IV. 23.) AB határozat).

Az emberi méltóság csak az élethez való joggal összefüggésben, azzal egységet képezve korlátozhatatlan (lásd a halálbüntetés, abortusz, eutanázia kérdéseit), ha attól elválik, az egyes, belőle származó részjogosítványok már korlátozhatóak.

2. Az emberi méltóság védelme a polgári és a büntetőjogban

Alapvető kérdés, hogy az emberi méltóság milyen módon és mértékben lehet a sajtószabadság korlátja. A két, az alapjogi hierarchiában egyaránt magasan álló jog ütközése nehezen feloldható ellentétet jelent. Tekintettel arra, hogy hasonló 'erejű' jogokról van szó, előzetes vélelmet a konkrét tényállás ismerete nélkül egyik 'elsőbbsége' mellett sem lehet felállítani.

A sajtószabadság korlátjaként jelentkező szabályok (függetlenül attól, hogy közvetlenül a médiaszabályozásban szerepelnek-e, vagy más törvényekben, mint például a Ptk. vagy a Btk.) nagyobb része az emberi méltóság anyajogából levezethető. Az egyenlő emberi méltóságot támadó gyűlöletbeszéd tilalma, a nevesített személyiségi jogok (képmás, hangfelvétel, személyes adatok védelme, jó hírnév, becsület stb.), a gyermekek védelme, de még akár a kereskedelmi közlemények korlátozása is az emberi méltóság elismeréséből fakadnak.

Ugyanakkor az emberi méltóság nem csak eredője más jogoknak, hanem 'saját nevéen' is a jogrendszerben megjelenő alap- és személyiségi jog. Maradva a szólás- és a sajtószabadság szempontjából közvetlenül releváns rendelkezéseknél, a Ptk. 2:42. §-a szól az emberi méltóság polgári jogi védelméről, az Smtv. 14. §-a pedig kifejezetten a médiaszolgáltatások vonatkozásában tiltja az emberi méltóság megsértését.

A büntető- és a polgári bírói gyakorlatot áttekintve azt láthatjuk, hogy a Btk. és a Ptk. értelmezésekor a jogalkalmazás egyelőre nem képes sajátos, önálló jelentést adni az emberi méltóság jogának.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikk 2. bekezdése a szólás- és sajtószabadság megengedett korlátjaként ismeri el a jó hírnév védelmét:

„[e] kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban (...) mások jó hírneve vagy jogai védelme (...) céljából”.

A jó hírnév, becsület, emberi méltóság egymástól elválasztható személyiségi jogok, melyek egymással szoros kapcsolatban állnak. Az emberi méltóság az Alkotmánybíróság értelmezésében a személyiségi jogok „anyajoga” (8/1990. (IV. 23.) AB határozat), így belőle ered a becsület és a jó hírnév joga is. A jó hírnév és a becsület a *személyről kialakult társadalmi értékítéletet védi*.

A becsület és jó hírnév védelmét nevesített személyiségi jogként védi a Ptk. (2:43 § és 2:45. §).

2:45. § (1) A becsület megsértését jelenti különösen a más személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására alkalmas, kifejezőmódjában indokolatlanul bántó véleménynyilvánítás.

(2) A jóhírnév megsértését jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó és e személyt sértő, valótlan tény állít vagy híresztel, vagy valós tény hamis színben tüntet fel.

A jó hírnév és a becsület a személyről kialakult társadalmi értékítéletet védi. Nem szükséges a sérelemhez, hogy 'a társadalom' legalább egy bizonyos részében ténylegesen is romoljon az

illető megítélése, a sérelmes tények közzététele és kifejezések használata elegendő. A jó hírnév megsértését megalapozza az, ha a valótlan tényállítás alkalmas az érintett személy hátrányos társadalmi megítélésének kiváltására (BH2010. 294.). Jó hírnevet valótlan vagy hamis színben feltüntetett valós tény állításával, híreszteléssel, illetve valós tény hamis színben való feltüntetésével lehet megsérteni (azaz tényállításokkal, ide értve a – valótlan – tényállításra alapozott véleménynyilvánításokat is), a becsületsértés pedig csak véleményközlések által valósulhat meg. Az 1959-es Ptk.-tól eltérően a becsülethez való jog legtipikusabb megsértési módja a törvényben önálló tényállásként szerepel, a korábbi bírói gyakorlatból átvéve (két feltétele a jogsértésnek a „társadalmi megítélés hátrányos befolyásolására” való alkalmasság, valamint a „kifejezőmódjában indokolatlanul bántó” jelleg).

A Btk. 226. §-a alapján bármely, a *becsület csorbítására alkalmas tény* közzététele megalapozhatja a *rágalmazás* bűncselekményének elkövetését, a 227. § pedig – bizonyos egyéb feltételek mellett – a *becsület csorbítására alkalmas kifejezések használatát* tiltja (a becsületsértés vétsége). Rágalmazás tehát csak tényállítással, becsületsértés pedig véleményközléssel követhető el.

A *becsület* nehezen megragadható fogalom a jog számára, alkalmatlan az általánosításra, a személyiség egyéni, belső értékeire vonatkozik. A büntetőjogi szóhasználatban a becsület és a jó hírnév fogalmait olykor egymás megfelelőjeként alkalmazzák: „...[a becsület] a személyről a környezetében, illetve a társadalomban kialakult kedvező értékítélet”.⁴

A köznyelvi jelentésük szerint a hírnév inkább a személy mások általi értékelését jelenti, míg a becsület a személyiség *immanens*, a jog számára nehezen megragadható lényegét óvja. A Btk. 226. §-ában a hírnév és a becsület védelme összemosódik, a Ptk. pedig nem követeli meg a becsületsértés megállapításához azt, hogy a sértett személy megítélése valóban csökkenjen a társadalom bármely tagjának szemében: a „mást sértő” kifejezés ugyan természetesen nem a sérelmet szenvedett fél saját érzékenységi fokához igazodik, és objektíve *alkalmasnak* kell lennie a külső megítélés megromlására, azonban ezen *eredmény* elérése a jogsértés megállapításának sem a polgári, sem a büntetőjogban nem követelménye. Az sem szükséges a személyiségi jog megsértéséhez, hogy a jogsértést megelőzően az illetőnek valóban „jó” hírneve – kedvező külső megítélése – legyen, a valótlan (és sérelmes) vagy becsületsértő tények közreadása elegendő. Tehát akár a lehető legrosszabb megítélésű személy is élhet „jó hírnevét” védő jogával (a 2002-es móri gyilkossággal először tévesen „összefüggésbe hozott személy” – maga is gyakorlott bűnöző, és emberölésért is elítélték már – nem vagyoni kártérítést kapott a nyomozhatóságtól, mert az „azt a hamis látszatot keltette”, hogy az illetőt a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítja – BH2005. 426.).

Fontos megjegyezni, hogy jó hírneve – mind a polgári, mind a büntetőjogban – jogi személynek, más jogalanynak is lehet, így a közhatalmat gyakorló vagy közfeladatot ellátó szervezetnek is (pl. BDT2008. 1860). Ugyanakkor a jogi személyek és más személyösszességek becsülethez való jogát csak a büntetőjogi gyakorlat ismeri el (pl. BH1992. 154. és Uj v. Hungary ügy, app. no. 23954/10, 2011. július 19-i ítélet). A polgári jogi gyakorlat azonban a becsület jogát kizárólag a természetes személyekhez köti, az emberi személyiség sajátosságaként azonosítja.

A hírnév- és becsületvédelem „társaságában” nem nyílik tág tér az emberi méltóság, mint személyiségi jog *közvetlen* alkalmazására. A büntetőjogi jogalkalmazói gyakorlat az emberi méltóságnak sajátos értelmezést ad: a méltóságot a becsület részeként említi, és a gyalázkodó, lekicsinylő megnyilvánulásokat a becsülethez való jogon túl az emberi méltóság megsértéseként értékeli (BH1993. 139., BH1998. 412., EBH2000. 181., BH2001. 99., EBH2005. 1194.). A BH2000. 285. szerint például az emberi méltóság „az egyén

⁴ JAKUCS Tamás (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv magyarázata*. Budapest, KJK-Kerszöv, 2004. 179.

tulajdonságairól, magatartásáról, személyes értékeiről kialakított társadalmi értékítéletet jelenti”, és „az emberi méltóság (...) annak az igénynek a kifejezője, hogy a személyt, az egyént a társadalomban kialakult kulturált érintkezési mód minimális követelményeinek megfelelően kezeljék”. Ez az állandósult bírói gyakorlat összemosza a hírnév, a becsület és az emberi méltóság fogalmát, és utóbbinak olyan szűkített értelmezését adja, amely nem választható el a becsülettől. Tekintettel azonban arra, hogy a Btk.-ban az emberi méltóság megsértése nem szerepel önálló tényállásként, ez súlyos gyakorlati következményekhez nem vezet.

A polgári peres ügyekben – a korábbi, 1959-es Ptk. hatálya alatt – az emberi méltóság értelmezése ennél is problematikusabb volt. A legtöbb döntés ugyanis egymás megfelelőiként értelmezi a becsület és az emberi méltóság jogait. Az emberi méltóság vonatkozásában így – a becsülethez hasonlóan – az „indokolatlanul bántó”, „megalázó”, „sértő”, „lealázó” kifejezéseket ítélik jogsértőnek (BH1997. 578., BH2000. 293., BH2002. 352., BDT2006. 1466.). A Pécsi Ítéltábla BDT2010. 2191. sz. döntése azonban – talán nem függetlenül attól, hogy a bíróság elnöke, Lábady Tamás korábban az Alkotmánybíróság bírása volt – felismeri, hogy az emberi méltóság és a becsület nem azonos tartalmú, és egy olyan tényállás alapján (a sajtóban engedély nélkül közölt fényképek, amelyek roma gyermekeket összefüggésbe hoztak a Magyar Gárda tüntetésével) állapította meg az emberi méltóság megsértését, amely feltehetően nem valósított meg becsületsértést. Szintén a Pécsi Ítéltábla állapította meg, hogy ha valakinek az arcképét egy meztelen női testhez montírozzák, és ezáltal azt a látszatot keltik, hogy a képen a felperes (egy iskolai tanárnő) látható, az a jó hírnévhez és a képmáshoz való jog megsértése mellett megvalósítja az emberi méltóság megsértését is (BDT2011. 2549.). Utóbbi döntések azt igazolják, hogy a Ptk.-ban önálló személyiségi jogként szereplő emberi méltóságnak valóban lehetséges önálló értelmezést adni, de a gyakorlat azt mutatja, hogy a többi személyiségi jogtól való elhatárolás mezsgyéje meglehetősen szűk.

Az új Ptk. – elődjéhez hasonlóan – kifejezetten is említi az emberi méltóság jogát (2:42. §), de nem egy, a többivel azonos szinten elhelyezkedő személyiségi jogként, hanem minden személyiségi jog eredőjeként (az AB szóhasználatában: anyajogaként). Ennek jelentősége az, hogy a Ptk. új megközelítése által az emberi méltóság alkotmányjogi kategóriája és a polgári jogban való megjelenése egymással összhangba került: az emberi méltóság joga nem egy nevesített személyiségi jog, hanem valamennyi személyiségi jog belőle fakad, azaz konkrétan az emberi méltóság jogának sérelmére csak akkor szükséges hivatkozni, ha az adott ügyben egyetlen más, nevesített személyiségi jog sem hívható fel. Az emberi méltóság joga így lényegében a személyiségi jogok általános védelmének feladatát látja el (vö. 1959-es Ptk. 75. §).⁵

Felmerültek értelmezési nehézségek azzal kapcsolatban is, hogy miként kell értelmezni az emberi méltóság védelmét a médiaszabályozás területén. Az emberi méltóság mint eszme és mint konkrét jog ugyanis a jogrendszer számos pontján felbukkan, és összetettségére tekintettel sokszor más és más jelentéssel ruházzák fel a különböző jogalkalmazó és jogértelmező szervek. Ettől az emberi méltóság jogi koncepciója még nem válik ‘kaméleonná’ vagy meghatározhatatlan gumifogalommá, sőt, ez a sokféle értelmezés egyenesen a lényegéből következik. Az emberi méltóság ugyanis minden alapvető jog és minden személyiségi jog közös eredője, ugyanakkor konkrét alkalmazásakor konkrét tartalommal kell felruházni; így megengedhető, sőt szükségszerű az, ha az egyes jogszabályok vagy jogágak, jogterületek vonatkozásában önálló, de azon belül külön-külön következetes értelmezéssel használják a jogalkalmazók.

⁵ Az emberi méltóság új Ptk.-beli fogalmáról bővebben ld. NAVRATYIL Zoltán: Az emberi méltóság magánjogi szerepe és a véleménynyilvánítás szabadsága. In KOLTAY András – TÖRÖK Bernát: *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején* 3. Budapest, Wolters Kluwer, 2016. 213–244.

3. Az emberi méltóság védelme a magyar médiaszabályozásban

Az 1996-tól 2011. január 1-ig hatályos Rttv.⁶ 3. § (2) bekezdése kimondta, hogy „A műsorszolgáltató (...) tevékenysége nem sértheti az emberi jogokat...”. A szabály kizárólag a „műsorszolgáltatókra”, tehát a (hatályos szabályozás szóhasználatában) audiovizuális és a rádiós médiaszolgáltatókra vonatkozott.

Az Alkotmánybíróság a 46/2007. (VI. 27.) sz. határozatában vizsgálta az emberi jogok (azon belül az emberi méltóság) médiaszabályozásbeli védelmének alkotmányosságát is, és kimondta, hogy:

„ha a műsorszolgáltató személyhez fűződő jogot sért, a jogsérelmet szenvedett személy dönt arról, hogy a jogsértést elkövető műsorszolgáltatóval szemben érvényesíti-e személyiségi jogait, például indít-e pert. A Média törvény [Rttv.] 112. § (1) bekezdése és 136. § (1) bekezdése e bírói út mellett közigazgatási eljárást intézményesít. Az ORTT – a Média törvény 3. § (1) bekezdése alapján eljárva – e közigazgatási eljárásban nem az egyes jogalanyokat ért jogsérelmekről dönt. A Média törvény 3. § (1) bekezdése alapvető rendelkezés. Az ORTT ennek megfelelően a közigazgatási eljárás során annak megállapítására jogosult, hogy a műsorszolgáltató az emberi jogok tiszteletben tartásával tevékenykedik-e, és az egyes műsorainak témája, jellege, nézőpontja nem sérti-e az emberi jogokban megjelenő alapvető értéket.”

Az Alkotmánybíróság határozatában szereplő „emberi jogokban megjelenő alapvető érték” kifejezés többféleképpen értelmezhető. Nem világos, hogy ez alapján bármely emberi jog mögött álló bármely érték (megalapozás) okot adhat-e a hatósági eljárásra, és tisztázatlan, hogy mit tekintünk az emberi jogok mögött álló értékeknek, illetve, hogy ezek bekerülhetnek-e a jogalkalmazói gyakorlatba. Az idézett szöveg feltehetően arra kívánt utalni, hogy a médiaszabályozás számára az emberi jogok „intézményének” védelme a feladat, tehát a társadalom számára elengedhetetlenül fontos intézményt védi, és nem a megsértett emberi jogok nyomán konkrét sérelmet szenvedett egyént.

Az Alkotmánybíróság az önrendelkezési jog vonatkozásában azt is kimondta, hogy:

„fontos tartalmi eleme – egyebek között – az egyén joga arra, hogy az igény állapotába került alanyi jogait a különböző állami szervek, így a bíróság előtt is érvényesítse. Az önrendelkezési jog azonban, mint általános cselekvési szabadsághoz való jog, a jogérvényesítéstől való tartózkodás, a nem cselekvés jogát is magában foglalja. Mivel ez a jog az egyén autonómiájának védelmére szolgál, általában mindenkinek szabadságában áll eldönteni, hogy jogai és törvényes érdekei védelmére nyitva álló és alkotmányosan biztosított hatósági igényérvényesítési utat igénybe veszi-e, vagy attól tartózkodik” [1/1994. (I. 7.) AB határozat].

Az önrendelkezési jog tehát azt a jogot is magában foglalja, hogy valaki jogsérelem esetén ne vegyen igénybe bírói utat, illetve jogait más módon ne érvényesítse. „Ha a műsorszolgáltató személyhez fűződő jogot sért, a jogsérelmet szenvedett személy dönt arról, hogy a jogsértést elkövető műsorszolgáltatóval szemben érvényesíti személyiségi jogait (...)”.

Az Alkotmánybíróság 46/2007. (VI. 27.) sz. határozatában foglaltak alapján tehát megállapítható, hogy a médiaszabályozásban van alkotmányos lehetőség az emberi méltóság védelmére, azonban ezen eljárások során az alapjogi sérelem bekövetkeztét csak azt mintegy eljárásjogilag „alanytalanná téve” ítélteti meg. Megítélésünk szerint az Alkotmánybíróság határozata – arra figyelemmel, hogy a médiaszabályozás a közönséget, és nem közvetlenül a médiatartalmak által érintett személy(ek)e)t védi – úgy értelmezhető megfelelően, hogy a jogsértések esetén a jogalkalmazónak ketté kell tudnia választani a kizárólag az egyéni jog, valamint az emberi jogok (emberi méltóság) intézményes tartalmának sérelmét megvalósító eseteket, és – a köz érdekében fellépve – utóbbiak védelmében járhat csak el.

⁶ A rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény.

A médiaszabályozás 2011. január 1-i hatállyal megváltozott, így lehetőség nyílt a korábbi szabályozás alkalmazása során már felmerült, de megnyugtató módon nem rendezett kérdések újbóli megválaszolására is. Az Smtv.⁷ tárgyi hatálya már kiterjed a lekérhető médiaszolgáltatásokra, valamint a nyomtatott és internetes sajtótermékekre is. A tárgyi hatályon túlmenően a rendelkezés tartalma is alaposan megváltozott. A 14. § eredeti szövege a következőképpen rendelkezett: „(1) A médiatartalom-szolgáltatónak az általa közzétett médiatartalmakban, illetve azok készítése során tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot. (2) Tilos a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek médiatartalomban történő, öncélú és sérelmes bemutatása”. A 16. § pedig kimondta, hogy „A médiatartalom-szolgáltató (...) tevékenysége során nem sértheti az emberi jogokat”. A szövegben tehát a korábbi szabályozáshoz hasonlóan szerepelt az emberi jogok védelme, de külön tényállásban szerepelt az emberi méltóság védelme, azon belül pedig egy újabb, speciális tényállás az emberi méltóság megsértésének konkrét esetéről szólt (a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévők esetében).

Fontos változás volt a 2011-ben hatályba lépett szabályozásban, hogy a műsorszámok készítésekor történt méltóságsértések is tiltottá váltak. (Az erre irányuló korábbi ORTT⁸ határozatokat a bíróság a felülvizsgálat során a korábbi szabályozásra tekintettel rendszerint megsemmisítette; a testület pl. a 113/2002. (I. 10.) sz. határozatában a „Bár” című műsorszám szereplőivel kötött magánjogi szerződések tartalmát kifogásolta, amelyek – álláspontja szerint – a résztvevők alapvető és személyhez fűződő jogait sértették. A jogerős bírósági ítélet kimondta, hogy a műsorszolgáltató és a szereplők között létrejött szerződések tartalmának vizsgálatára a hatóság nem jogosult. Szintén a műsorszolgáltató műsorkészítési gyakorlatának sérelmes volta miatt állapította meg az ORTT az Rttv. 3. § (2) bekezdés sérelmét a 697/2005. (IV. 20.) sz. határozatában, amely döntésében a „Mónika show” című műsorszámmal kapcsolatos szerződések tartalma miatt szankcionálta a műsorszolgáltatót. A bíróság azonban azt az álláspontot erősítette meg, amely szerint a médiatörvény alapján nem vizsgálható sem a műsorkészítés folyamata, sem a műsorszám utóélete; a hatóság kizárólag a műsorszámban látottak és elhangzottak alapján állapíthatja meg az emberi jogok sérelmét.)

Az Smtv. tehát eredeti állapotában lehetővé tette azt, hogy a műsorkészítés során elkövetett méltóság-sértések esetében is el lehessen járni. Azon műsorszámok esetében, amelyek szereplőit szerződésben – beleegyezésükkel, de kétséges körülmények között – ‘megfosztják’ a későbbi jogérvényesítés, jogorvoslat lehetőségétől, vagy amelyeknél – szintén szerződésben – kizárják az elkészített felvétel közlésének megakadályozását (még akkor is, ha a közzététel egyértelműen sérelmes a szerződő félre nézve, és a közzétételhez történt hozzájárulás visszavonása nem okozna a médiaszolgáltató számára aránytalan sérelmet), megnyílt a hatósági eljárás lehetősége. (Megjegyzendő, hogy a közzétételhez történt hozzájárulás visszavonása tekintetében elsősorban az Smtv. 15. §-át kellett volna alkalmazni.) A hatóság e jogszabályi eszközzel nem élt, a 165/2011. (XII. 20.) AB határozat nyomán szükségessé vált törvénymódosítás során pedig – az Alkotmánybíróság döntéséből nem kötelezően következően – ez a rendelkezés 2012. június 19-i hatállyal kikerült a törvény szövegéből. Ennek indoka az volt, hogy az Alkotmánybíróság az emberi méltóság megsértésének tilalmát a médiaszolgáltatások vonatkozásában azok társadalomra gyakorolt jelentős mértékű hatása miatt tartotta alkotmányos rendelkezésnek, azaz a testület szerint a médiaszolgáltatásokban közzétett médiatartalom korlátozása megengedett, és nem annak készítési módja, vagy a készítés folyamata során tanúsított magatartás, erre pedig a jogalkotó figyelemmel volt, és módosította az érintett rendelkezést (annak ellenére, hogy az AB konkrétan e kérdéssel döntésében nem foglalkozott).

⁷ A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény.

⁸ Országos Rádió és Televízió Testület (a korábbi médiahatóság, amely 1996 és 2010 között működött).

Az emberi méltóság védelme kapcsán a jogalkalmazásnak a jogalkotó eredeti szándéka szerint egységes, koherens álláspontra kellett volna helyezkednie, amely a hatósági ügyben szereplő adott médium jellegétől független.

Az új szabályozás azért állapított meg – differenciált, de egyes elemeit tekintve általánosan előírt – kötelezettségeket a médiapiac valamennyi szereplőjére (médiaszolgáltatásokra és sajtótermékekre) nézve, mert ezáltal kívánta védeni a sajtón és a médián keresztül lefolytatott ‘köztanácskozásokat’, közösségi vitákat; a szabályozás logikája alapján ‘működőképes’ (értsd: érdemi vitára alkalmas, mások jogait és szabadságát tiszteletben tartó) közösségi fórum csak bizonyos minimum-szabályok betartása révén válhat a médiából. Az általános véleménysszabadságnak is vannak olyan korlátai, amelyek a nyílt közösségi vitát, egyben mások jogait védik (és csak keveseknek jut eszébe, hogy a véleménysszabadság biztosításának állami kötelezettségéből következne pl. a személyiségvédelmi szabályok vagy a közösség elleni izgatás bűncselekményének alkotmányellenessége). A köztanácskozás a médiapiac bármely szereplője által kínált felületen folyhat, az alapvető szabályokat mindenki számára elő lehet írni, hiszen a közösségi fórum ‘működőképességének’ biztosításához fűződő érdek függetlenné válhat attól, hogy éppen hányan használják az adott fórumot, illetve az ott közzétett tartalmak milyen hatással vannak rájuk.

Az Alkotmánybíróság 165/2011. (XII. 20.) sz., határozata alkotmányellenesnek ítélte a 2011. január 1. óta hatályos Smtv.-ben foglalt emberi méltóság-védelem sajtótermékekre való alkalmazását, és az alkotmányértést a törvény tárgyi hatályának *pro futuro* megsemmisítésével orvosolta. Az Alkotmánybíróság döntése egyetértőleg idézi a testület 2007-es – korábban tárgyalt – határozatát.

Az Alkotmánybíróság az emberi méltóság általános védelmét a médiaszolgáltatásokkal kapcsolatban továbbra is alkotmányosnak tartja. Ennek – illetve a sajtótermékek vonatkozásában megállapított alkotmányellenességnek a – fő indoka a korábbi alkotmánybírósági gyakorlatban már többször feltűnt médiahatás-teória. A testület határozatában megerősíti korábbi álláspontját, miszerint

„az emberi gondolkodásra, a társadalmi folyamatokra különleges hatással bíró audiovizuális média esetében szükséges és arányos korlátozás az effajta sajátos hatósági fellépés biztosítása. (...) Ez a nézők, hallgatók érdekében biztosított hatósági eljárás a közönségre gyakorolt különösen erős befolyásra tekintettel minősül szükséges és arányos beavatkozásnak. A hatásában ettől eltérő nyomtatott és internetes sajtó esetében azonban ez a fellépési lehetőség – ebben, az emberi jogokra generálisan kiterjedő formában – már aránytalan korlátozásnak minősül” (indokolás, IV. 2. 2. 2. pont).

Megjegyzendő, hogy a hatás-elméletet sokan vitatják, és valóban felvethető, hogy a mai konvergens médiavilágban a televízió és a rádió éles megkülönböztetése a sajtótól a szabályozásban már nem indokolható.⁹ Ennek ellenére egyértelmű, hogy a médiafogyasztási adatok ismeretében ma is e két médium a leginkább meghatározó. A különbségtétel indokolatlanságát elfogadva pedig nem csak a teljes szabályozatlansághoz, hanem a közös minimum-szabályozáshoz is el lehet jutni. Az Smtv. azon a koncepción alapult, hogy bizonyos tartalmi kötelezettségek valamennyi médium számára előírhatók (miközben az Mttv.¹⁰ tartalmi előírásai már csak a médiaszolgáltatásokra terjednek ki), és a gyűlöletbeszéd (17. §), az alkotmányos rend (16. §), a kiskorúak védelme (19. §), valamint a reklámszabályok (20. §) tekintetében az Alkotmánybíróság e megközelítést döntésében alkotmányosnak ismeri el. Miközben a testület elfogadja azon érvelést, amely szerint a médiaszabályozás az alapjogok intézményes védelmén keresztül a közérdeket, és nem a megsértett egyén jogait

⁹ Ld. pl. BAJOMI-LÁZÁR Péter: Manipulál-e a média? *Médiakutató*, 2006. nyár; POLYÁK Gábor – MAJTÉNYI László: A szabadság hazai hagyományának megtagadása – új médiatörvények Magyarországon. *Közjogi Szemle*, 2011/1.

¹⁰ A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény.

védi, a sajtó vonatkozásában mégis elegendőnek tartja az alkotmányvétség megállapításához a hatáselméletet, valamint az egyéni jogokat védő polgári és büntetőjogi eljárások meglétét. Ez kétségtől egy koherens érvelés; igazának megítélése azonban a médiahatás-teória elfogadásán áll vagy bukik.

Álláspontom szerint a hatás-elmélet a médiajog tudományának egyfajta olyan aduja, amely bármikor előhúzzható, és általa akár egymással ellentétes állítások igaza is alátámasztható. Egyfelől figyelemre méltó, hogy valójában nem tudjuk (mert nem mérhető), hogy a média milyen hatást gyakorol a közönségére. Azon állítás elfogadható, hogy az egykor egyeduralkodó rádió, majd a meghatározó szerepet töle átvevő televízió hatása szükségszerűen csökkent, hiszen a lekérhető médiaszolgáltatások, és különösen az internet megbolygatta a több évtizedes médiapiaci *status quo*-t. Ráadásul a korábbi monolit állami tévék és rádiók helyett ma már százával érhetők el a különböző csatornák. De attól még, hogy ma nem egyetlen magyar nyelvű televíziós médiaszolgáltatás létezik, hanem akár száz, tehát a korábbi monopolhelyzetben lévő egyetlen veszített a hatásából, még nem következik az, hogy a száz csatorna együttesen csekélyebb hatást ér el, mint a korábbi egy. Feltehetően egyébként igen, hiszen a korábbi nézők egy része biztosan elfordult a televíziótól, de Magyarországon, valamint szerte Európában is megállapítható, hogy még mindig messze a televízió (majd utána a rádió) a legtöbbet 'fogyasztott' médium, és csak ezeket követi a print média és az internet. De az mégis nagyon fontos észrevétel, hogy a korábbi szabályozásnak nem az volt az indoka, hogy csak egyetlen szolgáltató létezett, tehát attól az egytől 'meg kellett védeni' a közönséget, így az nem fogadható el axiómaként, hogy ha a piac többszereplőssé válik, akkor e védelem már szükségtelen. Ami a leginkább elfogadható az Alkotmánybíróság idevágó érveléséből, az audiovizuális média speciális módon megjelenő hatásának felemlítése, ami a mozgóképek 'erejéből' fakad. A közvélekedés szerint a mozgóképek jelentősebb hatást gyakorolnak a nézőre, mint bármely más médium a közönségére, és ez speciális szabályozási megoldásokat igényel. (Ez elfogadható, más kérdés, hogy így megkérdőjeleződhet a rádiós és televíziós médiaszolgáltatások egységes szabályozása is, ami nem volt tárgya ennek az AB-döntésnek. Ugyanakkor az 1/2007. (I. 18.) AB határozat korábban egységesen értékelte a „mozgóképek, hangok, élő tudósítások meggyőző erejét”).

Továbbá, egy adott platform piacának szétaprózódása nem feltétlenül jelenti a platform jelentőségének csökkenését, a sajátos magyar körülmények pedig még hosszú ideig biztosítják a televízió vezető szerepét. Még egy körülmény érdemes a kiemelésre: a médiavilág ma egészen máshogy működik, mint 20-30 évvel ezelőtt: ma sokkal több impulzus éri az egyes embert, sokkal több helyen és többféle módon juthat hozzá a médiatartalmakhoz, összességében tehát sokkal nagyobb és ravaszabb hatásmechanizmussal is érvényesül a piaci szereplők részéről a fogyasztókra gyakorolt nyomás. Ebből az is fakadhat (bár mérhetőség hiányában ez csak hipotézis), hogy ma a médiapiac egésze – teljes arzenáljával, tehát tévé, rádió, újság, internet összesen – nagyobb hatást gyakorol a közönségre, mint korábban, amikor az ember otthon kapcsolta be a tévét, a munkahelyén hallgatta a rádiót, és a buszon olvasta az újságot. E hipotézis szerint a médiahatás tehát összességében nem csökkent, sőt jelentősen megnőtt, csak az egyes platformok közötti 'munkamegosztás' változott meg, ám ennek arányai kétségesek. Ami bizonyos: pontos adatok nélkül a hatáselmélet alkalmazása az Alkotmánybíróság részéről is elsősorban egy hipotézis elfogadása, amely – feltételezve azt, hogy az emberi jogok és az emberi méltóság védelme valóban az állam intézményvédelmi kötelezettségéből fakad – nem indokolja kellő alaposággal azt, hogy e kötelezettségeket miért ne lehetne sajtótermékekre nézve is alkotmányosan előírni.

Térjünk vissza az egyéni jog és az intézményes védelem közötti megkülönböztetéshez. A „hatóság (...) egyedi esetben is fellép” szövegrészletből nem következik azon értelmezés, amely szerint a hatóság egyéni jogsérelem alapján eljárhatna; a jogok intézményes védelmében történő fellépés legtöbbször egyedi esetek (konkrét műsorszámok, és nem

feltétlenül egy médiaszolgáltató ‘szellemisége’, ‘irányultsága’, vagy ‘állandó gyakorlata’) összefüggésében valósul meg, a hatósági fellépés lehetősége ilyenkor is biztosított.

A 2011. decemberi döntés megállapítja, hogy „indokolt, hogy a hatóság – e jogok intézményes tartalmát érintő körben – (...) a közösség érdekében fellépessen a jogsértővel szemben” (IV. 2. 2. 2. pont). Ebből a 2007-es AB-döntéshez képest már világosabban kirajzolódik az egyéni jogok védelmét ellátó jogágak és a médiaszabályozás szétválasztásának szükségessége.

A döntés meghatározza azt is, hogy az emberi méltóság bármely médiatartalom tekintetében védhető, így bizonyos feltételekkel bármely médiatartalom-szolgáltatás vonatkozásában a sajtószabadság korlátja lehet, ha a szabályozásban nem általános megfogalmazással, hanem konkrét tényállásként szerepel. Ebből eredően az Smtv. 14. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek védelméről a sajtótermékekre alkalmazva is alkotmányos. Az indokolás szerint:

„Az Smtv. 14. § (2) bekezdése ezzel szemben olyan speciális tényállási elemet tartalmaz, amely kellően szűk körű, különösen nyomós közérdeken alapuló médiahatósági fellépést biztosít. A megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő emberekkel való bánásmódot szabályozó rendelkezés – amellet, hogy a személyiségi jogvédelmi képesség hiányára vagy korlátozottságára is utal – az emberi jogok megsértésének olyan eseteit fedi le, amelyek súlyosan veszélyeztethetik az emberi méltóság intézménye tartalmának érvényesülését. A hatósági jogvédelem ezért ebben a körben valamennyi médium esetében arányos korlátozást jelent” (indokolás, IV. 2. 2. 2. pont).

A testület leszögezi, hogy ezen eset – túl az önrendelkezési jog korlátozott állapotán – azért is indokolja a fellépést, mert súlyosan veszélyeztetheti „az emberi méltóság intézménye tartalmának érvényesülését” – tehát az Alkotmánybíróság szerint a szabályozás célja és indoka az emberi méltóság intézményének, pontosabban ‘intézményes tartalmának’, nem pedig az egyéni jognak a védelme. Az indoklás e részéből arra lehet következtetni, hogy az Alkotmánybíróság más hasonlóan konkrét, az emberi méltóságot vitathatatlanul sértő tényállásokat is alkotmányosnak fogadna el, ha azok kellően szűk körűek, különösen nyomós közérdeken alapulnak és a tényállás olyan esetre vonatkozik, ahol a személyiségi jogvédelmi képesség hiányzik vagy korlátozott.

A jogalkotó mindenesetre a jogalkotási kényszerhelyzetben a legegyszerűbb megoldást választotta: az Smtv. 14. § (1) bekezdés 2012. június 19. napjától hatályos új szövege szerint: „a médiaszolgáltatónak az általa közzétett médiatartalomban tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot”. Azaz a szöveg csak a (lineáris és lekérhető) médiaszolgáltatásokra, és csak a képernyőn megjelenő, illetve az éterben hallható tartalomra terjed ki. A jogalkotó törölte továbbá az „emberi jogok” védelmét a 16. §-ból, pontot téve így egy régi, megoldatlan vitára, amely a körül forgott, hogy vajon mely emberi jogok védendők a médiaszabályozás által – az új szöveg értelmében ez csak az Smtv.-ben konkrétan is nevesített jog lehet (mint amilyen az emberi méltóság).

4. Az emberi méltóság médiaszabályozásbeli védelmének körvonalai

4. 1. Intézményes védelem vs. egyéni jog

A médiaszabályozás európai alapmodellje két alapvető értéken nyugszik: a sajtószabadság biztosításán és a közérdek szükséges védelmén a sajtószabadsággal szemben. A médiaszabályozás által védett egyéni érdek a médiaszabályozásban tehát a sajtószabadság gyakorlásával és nem annak korlátaival kapcsolatban jelenik meg.

A sajtószabadság elsősorban azért védett érték, mert egy demokratikus társadalom szabad sajtó nélkül nem létezhet; a közösség vitáit csak a médián keresztül, a média közvetítésével lehet lefolytatni. Csak első látásra paradoxon, hogy éppen ezen érdek indokolja a sajtószabadság korlátozását is, hiszen a nyílt vita érdekében a média bizonyos jogszabályi kötelezettségek alanya lehet. A tartalomszabályozásban található pozitív jellegű (tevéleges magatartást előíró) normák ennek megfelelően jellemzően a demokratikus közvélemény kialakulását (elsősorban a média sokszínűségét), vagy a nemzeti és európai kultúra védelmét szolgálják; előbbire példa a kiegyensúlyozott tájékoztatás szabálya (Smtv. 13. §, Mttv. 12. §), utóbbira a műsorkvóták előírása.

Rövid kitérőt kell tennünk az Alkotmánybíróság által kidolgozott ‘állami intézményvédelmi kötelezettség’ alapjaihoz. A 64/1991. (XII. 17.) AB határozatban lefektetett elvek szerint:

„[a]z alapjog jogosultja, illetve az állam különböző szempontjai és feladatai miatt az alapjog alanyi jogi, illetve objektív oldala nem feltétlenül fedi egymást. Az állam – általános és objektív szempontjaiból következően – a szubjektív alapjog által védett körön túlmenően is meghatározhatja ugyanazon alapjog objektív, intézményes védelmi körét.”

Az emberi jogokkal kapcsolatos jogi szabályozás általános keretei alapján az állam emberi jogvédelmi kötelezettsége kettős jellegű: egyfelől védi az egyének (jogalanyok) számára biztosított emberi jogokat, másfelől bizonyos esetekben – és bizonyos emberi jogok vonatkozásában – gondoskodik az emberi jogok érvényesüléséhez szükséges feltételekről (intézményes védelem). Egy adott emberi jog intézményes védelme indoka lehet más emberi jogok korlátozásának is. Balogh Zsolt szerint:

„az állam az alapjoghoz kapcsolódó objektív intézményvédelmi kötelezettsége keretében hasonló védelmet biztosíthat, mint amit az adott alapjog alanyi jogként nyújt. (...) Tehát, ha az alanyi jogosultság nem áll meg, attól még az alapjog alkotmányos védelme fennáll.”¹¹

A fent idézett ún. „első abortusz-határozat” ment talán a legmesszebbre az intézményes jogvédelem elismerésében: miközben a méhmagzat élethez való jogát a döntés nem ismerte el (mivel nem vezethető le az Alkotmányból, hogy a magzat ember, tehát alapjogok alanya), meghatározta az állam intézményvédelmi kötelezettségét ugyanezen jog vonatkozásában. Azaz, a testület szerint az élethez való jognak akkor is van objektív oldala, ha a szubjektív oldal hiányzik. Ezt a felfogást utóbb a „második abortusz-határozat” (48/1998. (XI. 23.) AB határozat) is megerősítette.

Az állam intézményvédelmi kötelezettsége az Alkotmánybíróság szerint a véleménynyilvánítási valamint a sajtószabadság tekintetében is fennáll, ahol az államnak nem csupán az a feladata, hogy polgárai számára biztosítsa a szabad véleménynyilvánítást, hanem gondoskodnia kell a demokratikus közvélemény megfelelő működéséről is (30/1992. (V. 26.) AB határozat és 37/1992. (VI. 10.) AB határozat). A testület egyébként még a kilencvenes években megállapította az intézményes alapjogvédelem állami kötelezettségét a környezethez való jog (28/1994. (V. 20.) AB határozat) valamint a lelkiismereti és vallásszabadság (4/1993. (II. 12.) AB határozat, 22/1997. (IV. 25.) AB határozat) vonatkozásában is.

Az Alkotmánybíróság 46/2007. (VI. 27.) és 165/2011. (XII. 20.) sz. határozatai – különösen az utóbbi – egy olyan értelmezés felé nyitnak kaput, amely alapján az emberi jogok és az emberi méltóság médiaszabályozásbeli védelme is az állam intézményvédelmi kötelezettségéből fakad. Így az emberi méltóság vonatkozásában pedig nem csupán az egyének méltóságához való jogát kell az államnak megvédenie, hanem – a médiaszabályozás által – az emberi méltóság alapvető értékét tiszteletben tartó médiatartalmak, illetve ezáltal a

¹¹ BALOGH Zsolt: Az Alkotmány fogalmi kultúrája és az alkotmánybíráskodás. *Fundamentum*, 1999/2. 34.

méltóságot tiszteletben tartó demokratikus nyilvánosság létrejöttében is segédkeznie kell, a méltóságsértő tartalmak közzétételét gátló médiaigazgatási szabályok érvényre juttatásával. Találó megfogalmazásban, „az államnak az egyes alanyi alapjogok biztosítása mellett az azokkal kapcsolatos értékeket és élethelyzeteket önmagukban (azaz nem csupán az egyes egyedi igényekhez kapcsolódóan) is védenie kell.”¹²

Az emberi jogok, az emberi méltóság védelme a negatív kötelezettségek egyike (tehát tartózkodásra, azaz a jogsértés elkerülésére kötelez), amely – egyes pozitív kötelezettségekhez hasonlóan – e jogok intézményes védelmén keresztül közvetve a demokratikus nyilvánosság megfelelő működését védi, és nem pedig a jogaiban esetlegesen sértett egyént. A sajtószabadság korlátjaként megjelenő szabályok legfőbb indoka ugyanis a néző/hallgató/olvasó (összefoglalóan: a közönség) érdekeinek – neki, mint a társadalom tagjának ‘járó’ – védelme; azon közös érdekei, amelyek az emberi jogok általános elismeréséhez és tiszteletéhez kötődnek. Amikor a médiaszabályozás az emberi méltóság megsértését tiltja, ezzel az európai civilizáció egyik alapvetését védelmezi, az egyénnek járó tisztelet, megbecsülés, és az egyenlő státusz el nem ismerését közvetítő tartalmakat zárja ki a demokratikus nyilvánosságból.

A nyilvánosságban érvényesülő szabályokat valamennyi demokratikus állam meghatározza. A nyilvánosságban szereplőknek, a sajtószabadság jogát gyakorlóknak e szabályokra tekintettel kell lenniük, és tartózkodniuk kell az olyan megnyilvánulásoktól, az olyan tartalmak közzétételétől, amelyek a demokratikus jogállami renddel nem férnek össze, például amelyek az emberek közötti egyenlőséget tagadják, az egyén vele született emberi méltóságát kérdőjelezzik vagy sértik meg, hagyják figyelmen kívül. Az emberi méltóság olyan alapérték, amelynek érvényesülése a jogrendszer egészét, és a társadalmi élet valamennyi színterét, így a médiát is áthatja. Jóval többről van itt szó, mint a jogaiban sértett egyén személyiségének megvédelmezéséről, mert ezen alapérték tisztelete a társadalmi élet és együttműködés egyik fő fundamentuma. (Az Alkotmánybíróság felfogása alapján ezt a fundamentumot a televízió vagy a rádió műsorai képesek komolyan veszélyeztetni, míg a sajtótermékek nem.)¹³

Az emberi méltóság önálló védelmét a médiaszabályozásban a média speciális funkciói és jellegzetességei is indokolják. A média ugyanis nem csak ‘felhangosítja’ az egyes véleményeket és közléseket (ezáltal a jogsértő tartalmak is ‘veszedelmesebbé’ válnak), hanem – nehezen felmérhető mértékű – hatást is gyakorol közönségére, azaz alakítja, formálja a társadalmi igényszintet, ízlést, kultúrát. A média szerepe szimbolikus is: a média, mint rendszer jelképezi a demokratikus berendezkedést, a társadalmi nyilvánosság legfontosabb terepeként a teljes nyilvánosság működéséről képet ad. A média számára állított korlátok ekképpen maguk is részben szimbolikusak: képet adnak arról, hogy a jogalkotó milyen értékek védelmét tartja kívánatosnak a társadalmi nyilvánosságon belüli viták korlátozatlansága mellett szóló érvekkel szemben is.

Az Alkotmánybíróság gyakorlata ezen értelmezés felé terelik a jogalkalmazást. A 46/2007. (VI. 27.) sz. AB határozat szerint:

„[a]z ORTT (...) a közigazgatási eljárás során annak megállapítására jogosult, hogy a műsorszolgáltató az emberi jogok tiszteletben tartásával tevékenykedik-e, és az egyes műsorainak témája, jellege, nézőpontja nem sérti-e az emberi jogokban megjelenő alapvető értéket.”

Ebből következik, hogy ha az Alkotmánybíróság szerint sem az egyéni jogsérelem, hanem a műsorszám „jellege, nézőpontja” alapján állapítható meg az emberi jogok megsértése, akkor

¹² TÖRÖK Bernát: A Legfelsőbb Bíróság ítélete az emberi méltóság sérelmét megállapító médiahatósági határozatról. Az emberi méltóság hatósági védelmének kérdései a médiajogban. *Jogesetek Magyarázata*, 2012/3. 62.

¹³ Ld. 165/2011. (XII. 20.) AB határozat, indokolás, IV. 2. 2. pont.

többről van szó, mint pusztán egyéni sérelemről, a jogsértéshez ‘megkívánt’ magatartás ahhoz képest súlyosabb.

A 165/2011. (XII. 20.) AB határozat indokolása már világosabb fogódzókat ad az intézményes védelem és az egyéni jogvédelem szétválasztása mellett érvelő értelmezés számára. A döntés korábban már idézett indokolása megállapítja, hogy a hatóság „nem a védett jogok személyhez fűződő oldalának védelmében” lép fel, majd kimondja, hogy a média „rombolást tud végezni az emberi jogok, különösen az emberi méltóság tiszteletének kultúrájában”, tehát e kultúra védelme lehet a médiaszabályozás célja. Ezt követően az indokolás leszögezi, hogy „indokolt, hogy a hatóság – e jogok intézményes tartalmát érintő körben – (...) a közösség érdekében fellépessen a jogsértővel szemben”. Az Smtv. 14. § (2) bekezdésével kapcsolatban pedig úgy vélekedik, hogy a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévők kiemelt védelme azért indokolt, mert súlyosan veszélyeztetheti „az emberi méltóság intézménye tartalmának érvényesülését” (valamennyi idézet: IV. 2. 2. 2. pont). Az idézett szövegrészekből egyértelművé válik, hogy az Alkotmánybíróság szerint a szabályozás célja és indoka a közösség (nem pedig az egyén) érdekében a jogok „intézményes tartalmának” (nem pedig konkrét sérelmének) védelme.

Hasonló tartalommal nyilatkozik Majtényi László, az ORTT utolsó elnöke egy hatósági döntéshez (1707/2008. (IX. 17.) sz. ORTT határozat) fűzött különvéleményében. Ebben – az Alkotmánybíróság 2007-es döntése nyomán haladva – a fenti okfejtéssel jelentős mértékben egybevágó értelmezést fejt ki:

„Az Alkotmánybíróság határozata alapján az ORTT hatásköre nem arra terjed ki, hogy a sértett kezdeményezésétől függetlenül vizsgálja a személyiségi jogok sérelmét, hanem arra, hogy fellépjen az olyan műsorszolgáltatói magatartással szemben, amely a személyiséget mint alkotmányosan védett értéket sérti. Az alkotmánybírósági határozattól függetlenül is az önrendelkezési jogot sértene, és a bíróságok hatáskörébe való beavatkozást jelentene, ha az ORTT – hivatalból indult eljárásában – az érintettek megkérdezése nélkül állapítaná meg, hogy a műsorszolgáltató meghatározott személyek meghatározott személyhez fűződő jogait megsértette”.

Az ‘alanytalan’ méltóság-védelem azért is lehetséges a hatósági gyakorlat által, mert:

„[a]z emberi méltóság esetében minden más jognál megragadhatóbb az objektív oldal tartalma. Annak ellenére ugyanis, hogy (...) az emberi méltóság értéke sem függetleníthető az emberi személy védelmének ügyétől (abszurd is lenne ennek ellenkezőjét állítani emberi jogokról szólva), ez tekinthető a legabsztraktabb alapjognak.”¹⁴

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a méltóság joga a médiaszabályozás számára csak valami magasan lebegő, megfoghatatlan, ködös tartalmú, elvont érték lenne, hiszen az intézményes jogvédelem is csak konkrét emberek médiabeli szereplése által hívható elő:

„Az emberi méltóság a jogalkalmazásban megjelenő intézményvédelem számára is adott ember vagy emberek méltósága révén ragadható meg. A hatóság számára sincs emberi méltóság, amely ember nélkül, csak valamely társadalmi érdek képében jelenne meg. A műsor témája, jellege, nézőpontja nem önmagában, valamiféle fogalmi absztrakcióként, hanem a benne szereplő embereket a nézők számára is érzékelhetően érintő hatása miatt sérthet emberi jogokat.”¹⁵

Mindebből ugyanakkor nem következik az, hogy a műsorszámokban szereplő személyek egyéni jogainak is sérülniük kell ahhoz, hogy a médiaszabályozásbeli méltóság-sérelem bekövetkezzék.

Ugyanakkor kritikák is felmerültek az alapjogoknak az egyéntől elválasztható jellegével szemben. Majtényi László egy másik írásában például nehezményezi, hogy az emberi

¹⁴ TÖRÖK i. m. (11. lj.) 62.

¹⁵ Uo., 63.

méltóság (intézményes) védelmét a médiahatóság közérdeknek tekintette.¹⁶ Álláspontja szerint „nincs olyan megfogalmazás, de nem is lehet, amely ne az individuumhoz, hanem a kollektívumhoz kötné az emberi méltóságot.”¹⁷ E ponton megítélésem szerint téved az intézményes jogvédelem szándékait illetően, hiszen az állam intézményvédelmi feladata is természetesen az egyének alapjogainak biztosítására irányul. Ez a kapcsolat persze világosabb például a sajtószabadság esetében, ahol az egyén szubjektív joga a médián keresztüli megszólalásra erős támasztékra talál az állam azon objektív intézményvédelmi kötelezettsége elismerésében, hogy az – szabályozás útján – járuljon hozzá a demokratikus közvélemény megfelelő működéséhez. A szubjektív és az objektív védelem „kedvezményezettje” így egyazon személy lesz (és persze az objektív védelem tekintetében mindenki más is). Az emberi méltóság médiával szembeni védelme ennél összetettebb, hiszen itt jobban elválik egymástól a szubjektív jog jogosultja (a médiában szereplő egyén) és az intézményvédelmi kötelezettség által védett kör (a média közönsége – ugyanakkor az objektív védelem hatásai értelemszerűen a médiában szereplő egyént is érintik). Hasonlóan összetett a szubjektív és az objektív védelem kapcsolata az élethez való jog vizsgálatakor az abortusz-kérdés tekintetében, ahol – mint láttuk – szubjektív jog hiányában is létezik objektív védelem, így a szubjektív, egyéni jog nélküli magzatok lesznek a védelem „jogosultjai” (még, ha ez, a számukra biztosított védelem nem is teljes). Azaz, egyetlen esetben sincsen szó a „kollektívum” védelméről, mégis mindegyik esetben állítható, hogy – az egyéni jogok védelmén keresztül – a közérdek is jelen van ezen esetekben (a magzatok, a demokratikus nyilvánosság, és az emberi méltóság védelmének szempontjaiban).

4. 2. Az önrendelkezési jog és az egyes jogágak szétválasztása

Az alkotmányos alapelvek alapján a médiahatóság eljárása nem korlátozhatja az egyéni önrendelkezési jogot, ezért sem léphet fel a Médiatanács mások egyéni jogainak védelmében, függetlenül attól, hogy az érintett maga fellépett-e. Olyan ügyek megítélésekor ugyanis, amikor a személyhez fűződő jog sérelmére is alkalmas tényállások valósultak meg, tekintettel kell lenni az egyéb eljárások megindulásának lehetőségére. A médiahatóságnak tehát el kell határolnia az egyéni jogsérelmek orvoslására szolgáló egyéb eljárásokat saját közigazgatási eljárásától.

A büntetőjog elsődleges célja az állam büntetőhatalmával elrettenteni polgárait a bűncselekmények jövőbeni elkövetésétől, míg a polgári jog célja jogsérelem esetén a sérelmet szenvedett jogalany számára megfelelő orvoslást (például kártérítést) adni – ez indokolja például a személyiség védelmére irányuló eljárások párhuzamos megtartását. Ugyanakkor az egyént védő harmadik (médiahatósági) eljárás lehetőségének megteremtése mellett nem hozhatók fel hasonló erejű érvek. A médiaszabályozás ugyanis nem a médiában megtámadott egyént, hanem – az emberi jogok és az emberi méltóság intézményes védelmén keresztül – a közönséget védi.

Az egyes konkrét jogsértések megítélésekor egyértelműen el kell választani az egyes jogágak által védendő értéket, és a médiahatóságnak a jogsérelem elbírálása során a médiaszabályozás azon jellegzetességére kell figyelemmel lennie, hogy az nem a médiában szereplő, vagy ott megtámadott egyén jogait óvja, hanem a demokratikus nyilvánosság szabályait határozza meg.

¹⁶ Mint írja: az emberi méltóság nem egyebet, mint az individuum elismerését és tiszteletét jelenti, nem pedig holmi médiatanácsi kódös, a közérdekről szóló nemzeti-kollektivista-álkeresztény hadova delíriumában fogant.” Ld. MAJTÉNYI László: A tudatlanság hatalom. *Mérték blog*, 2012. január 19. <http://mertek.posttr.hu/a-tudatlansag-hatalom>.

¹⁷ Uo.

A médiaszabályozás alapjainak tudományos igényű feldolgozása, és az 1996 óta alakuló jogalkalmazási gyakorlat sokáig adós maradt annak világos meghatározásával, hogy mi a szerepe, célja az emberi jogok (emberi méltóság) védelmének a médiaszabályozás rendszerén belül. A médiahatóság korábbi döntéseit rendre hatályában fenntartó bírósági döntések jobbra megelégedtek annak kimondásával, hogy míg a Ptk. és a Btk. a jogaiban sérült egyén számára biztosít védelmet, a médiaszabályozás közigazgatási szempontból, a médiaszolgáltató jogszerű működésének szempontjából felügyeli az érintett rendelkezések érvényesülését. Ennek az evidenciának a leszögezése azonban még nem visz közelebb ahhoz, hogy megindokoljuk azt, mit keresnek látszólag egyéni jogok a közérdeket védő médiaszabályozásban. E problémára a válasz a jogágak (jogterületek) precíz jogalkalmazásbeli elválasztása lehet, ez pedig csak úgy lehetséges, ha abból indulunk ki, hogy a médiaszabályozás mást véd, mint a polgári vagy a büntetőjog. Ugyanazon kifejezés használata (emberi méltóság) a különféle törvényekben tehát nem ugyanazt a jogalkotói szándékot jelzi, tekintettel a médiaszabályozás azon jellegzetességére, hogy nem az egyén jogait védi, hanem az emberi méltóság intézményes védelmét valósítja meg, és így határozza meg a demokratikus nyilvánosság egyik szabályát (korlátját). Ez egy olyan változatos jelentéssel bíró, „anyajog”-jellegű jogi koncepció esetében, mint amilyen az emberi méltóság, nem okoz a jogrendszeren belül koherencia- vagy fogalmi zavart. Azonban, ha elmulasztjuk ezt az elválasztást, visszatérünk az 1996 óta folytatott vitákhoz,¹⁸ és a médiahatóságot, mint a szabály első számú alkalmazóját abba a szerepbe kényszerítjük, hogy emberi (személyiségi) jogi sérelmeket ítéljen meg, aminek korábbi gyakorlata alapján nem tud megnyugtató módon eleget tenni, hiszen nem állnak rendelkezésére azok a bizonyítási eszközök és lehetőségek, amelyek a polgári és büntetőbíróságok számára. A hatóság ebben az esetben kénytelen lenne a jogalkalmazás által más jogágakban kialakított értelmezést átültetni a médiaszabályozás területére (pl. a jó hírnév vagy a személyes adatok védelme körében), ezzel biztosíthatná valamennyire a jogrendszer koherenciáját. (Megjegyezzük, hogy korábban ezt nem tette meg, tehát a kifejezetten egyéni jogsérelem nyomán megállapított emberi jogi jogsértések alátámasztottsága meglehetősen kérdőjeles volt; tekintettel azonban a kevés számú ügyre, igazi felfordulást ez a mulasztás nem okozott.)

A vonatkozó anyagi jogi szabályozás és a hatósági hatáskör keretei vizsgálata alapján általánosságban megállapítható, hogy a médiahatóság az emberi méltóság megsértésére esetlegesen alkalmas médiatartalmakat nem az azokban szereplő, vagy ott említett egyének, hanem a közönség szempontjából vizsgálja. Ennek megfelelően a Médiatanács közigazgatási eljárásában nem az egyes jogalanyokat ért jogsérelmekről dönt, hanem arról, hogy a médiaszolgáltató adott műsorszámának témája, jellege, nézőpontja nem sérti-e az emberi méltóságban megjelenő alapvető értéket (46/2007. (VI. 27.) AB határozat). Ezért sem merülhet fel az, hogy a közigazgatási eljárás – amely a médiatartalomban szereplő egyén akaratától függetlenül is megindulhat – sérti az egyén önrendelkezéshez való jogát.

A fentieknek megfelelően az emberi méltóság médiaszabályozásban meghatározott védelme alkotmányosan indokolható, és összeférhet a jogrendszer más területeivel, feltéve, ha a védelem indokainak elválasztása lehetséges a többi jogág, jogterület jogvédelmi rendszere mögött álló indokoktól, illetve az Smtv. 14. § (2) bekezdésben meghatározott konkrét, médiaszabályozásbeli kötelezettségnek ezen elválasztásnak megfelelő értelmezést tudunk adni.

¹⁸ Ld. pl. NAGY Krisztina – TÍMÁR János: Az alkotmányos rend, az emberi jogok és más alapértékek megjelenése a médiatörvényben. Gondolatok és megjegyzések az állami szervek szerepéről. *Infokommunikáció és Jog*, 2006/5. 169–173.

5. A médiahatóság és a bíróságok joggyakorlata

5. 1. Méltóságsértés a gyermekek szereplésével készült műsorszámokban

Az emberi méltóság intézményes védelmének szüksége a kiskorúak megfelelő szintű testi, lelki fejlődésének védelme érdekében is felmerülhet. A kiskorúak védelme, személyiségük zavartalan kiteljesedése közös társadalmi cél és érdek, éppen ezért bizonyos esetekben indokolt lehet esetükben közérdekű jogérvényesítéssel élni, azaz a méltóság intézményes védelme szükséges lehet. Erre szolgálhat példaként azon korábbi ügy, amely során a médiaszolgáltató a híradóban egy kalocsai fiú társai által történt megalázását mutatta be (952/2009. (IV. 29.) sz. ORTT határozat), illetve a „tótújfalui gyilkosság” néven elhíresült eset médiabeli megjelenése is (736/2003. (V. 29.) sz. ORTT határozat).

A kalocsai ügyben a médiaszolgáltató híradójában felkonferálták, hogy „társai aláztak egy 16 éves fiút Kalocsán, és az egészet egyikük felvette mobiltelefonjuk kamerájával, ez is jön mindjárt.” Ezt követően a hírolvasó az alábbiakat közölte: „Mobiltelefonnal felvették egy fiatal fiú megalázását Kalocsán. A 16 éves fiúnak megparancsolták, hogy térdeljen le, imádkozzon Allahhoz, és a bandának mondja azt, hogy ők a világ urai, aztán megcsókoltatták vele a cipőjüket. A banda egyik tagja az egészet felvette a telefonjával – ezt látják most. Azt már nem rögzítették, ahogy a fiút rugdossák is. A rendőrök néhány perc múlva elfogták a támadókat”. Eközben a telefonnal rögzített képeken az áldozat volt látható a képernyőn, amint térdelve beszél valakihez, majd kétszer egymás után megcsókolja annak cipőjét. Az áldozatot szemből és oldalról is mutatta a kamera, az arca nem volt kitakarva, így – a felvétel rossz minősége ellenére is – felismerhetővé vált. Az ORTT álláspontja szerint a megalázó képsorok közzétételével a médiaszolgáltató a felvételen szereplő fiút emberi méltóságában megsértette, mert az áldozat arcát nem takarta ki, és így az áldozat felismerhetővé vált.

A másik ügyben, a „Nap-kele” c. műsorszámban a tótújfalui gyilkosság kapcsán a műsorvezető az érintett gyermeket faggatta, közben pedig a műsorvezető szóbeszédén alapuló, hitelt érdemlő bizonyítékokkal alá nem támasztott téves, fél, illetve álinformációkat is közölt a tragédiáról, illetve annak részleteivel kapcsolatban kínos kérdéseket tett fel. Az ORTT megállapította, hogy a médiaszolgáltató megsértette a megszólaltatott kiskorú emberi jogait, így elsősorban a becsületét, jó hírnevét és az emberi méltósághoz való jogát. Az elhangzott riport kész tényként kezelte, hogy a kislány követte el a gyilkosságot, sőt az egyik adásban már az esetleges kiszabandó büntetés jellegét, illetve mértékét latolgatták a megszólalók. Bár a kiskorú elismerte a tettet, ügyében még a nyomozati szak sem zárult le, illetőleg vádemelés sem történt, amely esetleg újabb megvilágításba helyezheti a bűncselekményt és a kislány bűnösségét, tehát a jogerős bírósági döntésig az ártatlanság védelme alapján a médiaszolgáltató csak gyanúsítottként szólhatott volna a kislányról. Ezáltal tehát a médiaszolgáltató semmibe vette a kiskorú ártatlanság védelméhez való jogát is. A hatóság figyelembe vette azt is, hogy az eset főszereplője kiskorú, így ebből eredően megilletik, és ezáltal emberi méltóságához is hozzá tartoznak azok a különleges gyermeki jogok, amelyeket több nemzetközi egyezmény, és a magyar törvények is biztosítanak.

Ezen esetekben a hatósági fellépést indokoltnak tartjuk, de nem azért, mert az ‘helyettesíti’ az elvben meglévő, de a valóságban korlátozott egyéni jogérvényesítést, illetve nem amiatt, mert a műsorszámokban szereplők személyiségi jogait kellett a hatóságnak megvédenie, hanem azért, mert e tényállásokban felfedezhető az intézményes tartalom sérelme. Az e tényállásokban szereplő jogsértések ugyanis alapvető társadalmi normákat és érdekeket – a közösségi szolidaritás, a kiskorúak egészséges fejlődése, a megalázó, vagy egyenesen tragikus helyzetbe került személyek megóvása, ‘békén hagyása’ – hagynak figyelmen kívül, illetve sértenek.

A Médiatanács gyakorlatában három idevágó eset található. A 417/2012. (II. 29.) médiatanácsai határozat által feltárt tényállás szerint a médiaszolgáltató a „Tények Reggel” című műsorszám egyik szegmensében egy Csongrád megyei tanyán történt emberölésről tudósított, a „Mokka” című műsorszám egyik részében pedig ugyanezen bűncselekménnyel összefüggésben egy stúdióbeszélgetést sugárzott. A médiaszolgáltató a tudósításban, illetve a stúdióbeszélgetésben bemutatta az áldozat kiskorú gyermekeit, illetve meghallgatta őket elhunyt édesanyjuk szenvedélybetegségével, szerelmi életével és a tragédia körülményeivel kapcsolatban. A műsorszámokban a kiskorú gyermekek névvel és arcukkal szerepeltek, a műsorszám közönsége számára a bemutatott képsorok alapján kirajzolódott a gyerekek rossz szociális helyzete, lakhelyük rendezetlensége, ezáltal a médiaszolgáltató a műsorszámok tartalmához nem illeszkedő módon és mértékben tárta fel a riport elkészítésébe, illetve a stúdióbeszélgetésbe bevont gyermekek magánéletét. A Médiatanács megállapította az emberi méltóság tiszteletben tartására vonatkozó rendelkezés sérelmét.

Az ügyben eljáró Fővárosi Törvényszék 20.K.31156/2012/12. sz. ítéletében a felperes médiaszolgáltató keresetét elutasította, egyben rögzítette, hogy a közigazgatási jogkör

„megalapozza a jogsértés megállapítását, mivel itt az alperes közigazgatási jogköre a közérdeket védi. A közérdek pedig az, hogy a médiaszolgáltatásokban a tömegkommunikációval ne lehessen megsérteni a gyermekek emberi méltóságát, mert az hátrányosan hat a közvéleményre, mert ily módon mások jogainak sérelme is megvalósul.”

A bíróság a felülvizsgált határozattal összhangban leszögezte, hogy a „médiahatóság, mint a közigazgatási intézményrendszer egyik szereplője, a közjog területén működik, a közérdek védelmében léphet fel, és alkalmazhatja a vélemény- és sajtószabadság korlátjaként megjelenő, a médiatartalmakat érintő törvényi szabályokat.” Ezen felül, a hatósággal egyetértésben azt is kimondta a bíróság, hogy „a kiskorúak védelme, személyiségük zavartalan kiteljesedése közös társadalmi cél és érdek, ezért indokolt az ő esetükben a közérdekkü jogérvényesítéssel élni.”

Egy másik ügyben, a 722/2012. (IV. 18.) médiatanácsai határozat szerint a „Tények” c. műsorszám egyik szegmense a „Szexuális zaklatás” címet viselte, amelyben elhangzott, hogy az apa állítólag pornográf felvételeket is készített a hétéves kislányáról, melynek alátámasztására a tudósítás alatt többször bemutatták a róla néhány hónapos korában készült meztelen képeket. Ezt követően a bemondók elmondták, hogy az anya szerint, ha a gyermek rosszul viselkedett, az apa kegyetlenül megverte, esetenként órákra egyedül hagyta, és bezárta a kislányt. A riport során a gyermeket is megszólaltatták a bántalmazással kapcsolatban, az arcát nem takarták ki, továbbá végig kellett hallgatnia állítólagos bántalmazásának felidézését. A Médiatanács megállapította, hogy a sérült az Smtv. 14. § (1) bekezdésben foglalt emberi méltóság joga.

A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 20.K.31557/2012/13. sz. ítélete elutasította a felülvizsgálati kérelmet. A bíróság indokolásának elvi jelentőségű megállapításai gyakorlatilag megegyeztek az előbbi (Fővárosi Törvényszék, 20.K.31156/2012/12. sz.) ítéletben foglaltakkal. Annak érvelését e döntés ugyanakkor kiegészítette egy félmondat, miszerint a műsorszám tartalma vonatkozásában nem csupán az abban szereplő gyermek, hanem „az összes többi, aki a műsort akár egy percre is láthatta, veszélyeztetettnek minősül”.

A 907/2012. (V. 16.) médiatanácsai határozat szintén az emberi méltóság megsértését állapította meg, miután a médiaszolgáltató „Riasztás” c. műsorszámában részletesen bemutatták ugyanazt a családot, amely a fenti, 722/2012. (IV. 18.) médiatanácsai határozat által vizsgált műsorszámokban is szerepelt. Amellett, hogy az anya és jelenlegi élettársa a gyermek jelenlétében beszámolt a történetekről, a kislányt is részletesen nyilatkoztatták a bántalmazással kapcsolatban. A gyermek arcát eközben nem takarták ki, sőt – drámai, zenei aláfestés mellett – több vágóképet is mutattak a rémült kislányról.

A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 3.K.28739/2013/4. sz. ítélete elutasította a felülvizsgálati kérelmet. A bíróság érvelése a műsorszámban szereplő gyermek jogainak védelmét helyezte előtérbe, amelyekről törvényes képviselője sem mondhat le. Az ítélet megjegyezte, hogy a műsorszámban való szereplés „súlyos traumát okozott vagy okozhatott a gyermeknek”. Ugyanakkor a döntés azt is hangsúlyozta, hogy „a gyermekek, a kiskorúak egészséges, zavartalan fejlődése olyan társadalmi érdek, amely indokolja esetükben a közérdekű jogérvényesítést, azaz a méltóság (...) intézményes védelmét.”

5. 2. A kiszolgáltatott, megalázó helyzetben lévők sérelmes bemutatása

Az emberi méltóság intézményes védelme érdekében történő fellépésnek tekinthetők azon esetek, amelyek során egyes médiaszolgáltatók kiszolgáltatott, magatehetetlen helyzetben mutatják be betegeket, vagy balesetek, bűncselekmények áldozatait (pl. 2637/2006. (XI. 29.) sz. ORTT határozat, amely ügyben az augusztus 20-i tűzijáték során súlyosan megsérült áldozatokat mutatott be – felismerhető módon – a médiaszolgáltató); ez a tényállás immáron külön kiemelve szerepel az Smtv.-ben (14. § (2) bekezdés).

Egy másik ügyben egy kereskedelmi televízió bulvármagazinjában mutattak be egy pszichiátrián kezelt beteget, megalázó helyzetben, ágyhoz szíjazva, rejtett kamerás felvételen. A hatósági döntés (1825/2008. (X. 1.) ORTT határozat) a beteg személyhez fűződő jogainak megsértése miatt szankcionálta a médiaszolgáltatót, és bár a megalázó, kiszolgáltatott helyzetű ember bemutatásával az intézményes tartalom is sérült, elsősorban az egyéni jogsérelemre hivatkozott. Az ügyet végül eldöntő Legfelsőbb Bíróság azonban ítéletében (Kfv. III.37.554/2010/5., közzétéve: BH2011. 266 és KGD2012. 18) helyt adott a kereseti kérelemnek, és a hatósági határozatot hatályon kívül helyezte. A bíróság a konkrét tényállást a hatóságtól eltérően értékelte, és nem tekintette olyan súlyúnak, amely a jogsértés megállapítását indokolta volna. (Erről az ügyről bővebben ld. a 6.2. pontot.)

A 721/2010. (XII. 8.) médiatanácsai határozat által rögzített tényállás szerint a „Joshi Barat” c. műsorszámban egy DNS-teszt eredményével szembesítették az egyik vendéget, amelyből kiderül, hogy gyermekének nem ő a vér szerinti apja. A műsorszámban elhangzott információk, illetve a kényes, az érintett személyek magánszférájába tartozó téma megjelenítésének módja a Médiatanács szerint együttesen hátrányosan befolyásolták az emberi méltóságot. Az elhangzott információk anélkül sugalltak negatív értékítéletet, hogy a téma megfelelő alapossággal, neutrális módon bemutatásra került volna, a nyilvános megszégyenítés határát súrolták.

A Fővárosi Törvényszék 16.K.30.265/2011/7. sz. ítélete a felperes médiaszolgáltató keresetét elutasította. A bíróság szerint a műsorszámban történt megjelenítés, szerepeltetés az érintett személyek esetében azt jelentette, hogy veszélynek lettek kitéve, a számukra kedvező társadalmi közmegítélés elvesztését eredményezhette az őket körülvevő környezet számára és ez a további életüket hátrányosan befolyásolhatta. A Fővárosi Ítéletábla 2.Kf.27.206/2012/4. sz. ítélete az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. A bíróság megállapította, hogy a hatóságnak az Rttv. nem azt teszi feladatává, hogy érvényesítse a személyhez fűződő jogokat az arra jogosultak helyett, hanem azt, hogy a vele közjogi viszonyban álló műsorszolgáltatókkal szemben ellenőrizze és felügyelje az Rttv. 3. § (2) bekezdésének érvényesülését. Az elsőfokú bíróság jogi érvelését az ítéletábla maradéktalanul elfogadta, egyetértve azzal, hogy az adott műsorrészen elhangzottak a szereplőt méltatlan, kiszolgáltatott helyzetbe hozták, emberi méltóságában sértették. Megjegyzendő, hogy e határozat, illetve annak bírósági felülvizsgálata még elsősorban a műsorszámban szereplő személyek jogainak védelméből indult ki, (a bírósági döntések is „sérelmet szenvedett személyekről”, illetve „érintett személyekről” beszél). A médiaszolgáltató ugyan hivatkozott

arra, hogy az adott tartalom adásba kerüléséhez a szereplők hozzájárultak, de ezt sem a hatóság, sem a bíróságok nem tekintették döntő súlyúnak; ezzel lényegében azt a korábbi (a 165/2011. (XII. 20.) AB határozat előtti) értelmezést erősítették meg, miszerint a médiatartalomban szereplő személyt ért személyiségi jogi jogsértés közigazgatási úton – az ő kezdeményezése nélkül, illetve a jogsértéshez való kifejezett hozzájárulása mellett is – szankcionálható.

Az Smtv. 14. § (2) bekezdése, mint láttuk, 2011 óta nevesítve is tiltja a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek öncélú és sérelmes bemutatását. Ezidáig egyetlen ügyben állapította meg a Médiatanács e rendelkezés megsértését. A 169/2013. (I. 30.) médiatanácsi határozat egy brutális gyerekgyilkosság esetét dolgozta fel. A „Tények” c. műsorszámában a meggyilkolt gyermekét gyászoló édesanya nyilatkozott érzéseiről, gyermeke elvesztését követően. Az anya felfokozott érzelmei miatt kiszolgáltatott lelkiállapotban került bemutatásra, nyilatkozata műsorba szerkesztésére a hatóság megítélése szerint öncélúan, a nézők érzelmeinek fokozása céljából került sor, hiszen – nem sokkal a gyilkosság után – rendkívül zaklatott állapotban volt, a fia halála okán feltörő érzelmeit nem tudta és nem is akarta leplezni, így vélhetőleg nem tudta nyugodtan és következetesen végiggondolni szereplése következményeit. A médiahatóság szerint nehezen lehetne elképzelni olyan helyzetet, amely egy anyát ennél kiszolgáltatottabbá tesz, a médiaszolgáltató pedig ezt a lelkiállapotát kihasználva készítette az interjút. Ez a bemutatás a médiaszolgáltató részéről ugyanakkor a határozat értelmében öncélúnak is tekinthető volt, hiszen az édesanya szavai semmiféle többletinformációt nem tartalmaztak a gyilkossággal kapcsolatban – tehát eleve nem is szolgálhatták a közönség tájékoztatáshoz fűződő jogát –, hanem kizárólag gyermeke elvesztése feletti fájdalmát fogalmazták meg.

A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság ezzel kapcsolatban 24.K.30.776/2013/9. sz. ítéletében eltérő álláspontra helyezkedett, és azt állapította meg, hogy az Smtv. 14. § (2) bekezdése nem sérült. A bíróság úgy látta, hogy e rendelkezés vonatkozásában megalázó, kiszolgáltatott helyzetbe csak úgy kerülhet valaki, ha – állapotánál fogva – nem képes a szereplésbe való beleegyezésre; mivel a riporthoz az anya hozzájárult, ilyen helyzetbe nem is kerülhetett. (Erről az ügyről bővebben ld. a 6.2. pontot.)

5. 3. Méltóságsértés az egyes társadalmi csoportok tagjainak méltóságára tekintettel

Az emberi méltóság sérelmének tekinthető még azon médiatartalom, amely az emberi méltóság minden egyén, illetve társadalmi csoport tekintetében érvényesülő egyenlőséget, korlátozhatatlanságát, visszavonhatatlanságát kérdőjelezi meg. A Médiatanács két 2011-es döntése alapján jogsértő a roma kisebbséggel szemben megfogalmazott olyan sértő vélemény, amely figyelmen kívül hagyja a mindenkit egyenlően megillető emberi méltóság értékét. (Megjegyzendő, hogy e tartalmak egyidejűleg kimeríthetik az Smtv. 17. §-ban foglalt „gyűlöletkeltés” és „kirekesztés” tényállásait is.)

Az első ügyben (828/2011. (VII. 19.) médiatanácsi határozat) egy helyi televízió „Karácsonyi köszöntő” című műsorszámában a műsorvezető egy jegyzetet olvasott fel, amelyben több, általa „cigányokként” azonosított csoport által elkövetett bűncselekményt ismertetett. A bűnözők romaként történő azonosítása a szövegben explicit módon is megjelent: „Idős emberek cigányok által elkövetett bántalmazásáról, kirablásáról, megöléséről szólt az összeállítás”. A műsorvezető amellett, hogy egyértelművé tette, hogy kikről beszél, a romákat szélsőségesen sértő jelzőkkel illette, és általánosságban súlyos bűncselekmények életvitelszerű elkövetésével vádolta meg őket. A műsorszám második részében Wass Albert: „A patkányok honfoglalása” (alcíme: „Tanulságos mese fiatal magyaroknak”) című publicisztikai írásának színpadi feldolgozása következett. A bejátszott történet szerint egy

dolgos és becsületes ember házába patkányok költöznek be, akik ellopják a szorgalmasan összegyűjtött élelmet, élősködnék a jószívű gazdán, elhíznak, elszaporodnak, majd amikor a jogos tulajdonos védekezni próbál, fellázadnak és elűzik. Miután dolgozni nem tudnak, vagy nem akarnak, az élelem elfogy, a ház lepusztul, végül a patkányok odébbállnak. Az ember újra beköltözik, és szorgalmas munkával újra felvirágoztatja otthonát. Azonban néhány patkány elrejtőzve ott marad a házban, és amikor az ember észreveszi, hogy újra szaporodni kezdenek, elgondolkodik, mit tegyen velük. A jegyzet a következő felszólítással zárult: „Ti is gondolkodjatok, s aszerint cselekedjetek!”. A Médiatanács szerint ezzel a médiaszolgáltató megsértette az Rttv. 3. § (2) bekezdésében foglalt, az emberi jogok tiszteletben tartását és a gyűlöletkeltés tilalmát meghatározó törvényi rendelkezést (mivel a műsorszám adásba kerülésekor még az Rttv. volt hatályban, ezért járt el annak alapján a hatóság). A kifogásolt műsorszám közzétételével a hatóság szerint súlyosan sérült az emberi jogok „anyajogának”, az emberi méltóságnak az alapvető értéke, a médiaszolgáltató a feltételezett bűnelkövetők és áttételesen a „cigányok” emberi mivoltának megkérdőjelezésével megsértette az emberi méltósághoz való alkotmányos alapjogot. A televízió nem kérte a döntés bírósági felülvizsgálatát.

A másik ügyben (1153/2011. (IX. 1.) médiatanácsi határozat) a „Világpanoráma” c. műsorszám elején a műsorvezető jegyzete hangzott el, mely a nemzetközi politikai helyzet rövid értékelése után Magyarország aktuális problémáival, elsősorban a hazai romák helyzetével foglalkozott. A műsorszám a romákat – kollektív módon – egyfelől, mint túltámogatott, segélyekre berendezkedett élőködni, másfelől a társadalmi normákat nem tisztelő, bűnözői életformát követő, az őket eltartó magyarokat terrorizáló csoportot mutatta be. A jegyzet visszatérő eleme volt a 2006-os olaszliszkai bűncselekmény, mint a „cigánybűnözés”, a „cigányterrorizmus” példája. A műsorvezető a bevezető részben a „zsidókérdés” kifejezést a magyarság kizsákmányolásához és Magyarország gyarmatosításához kapcsolva említette, illetve kijelentette, hogy az általa feldolgozott téma „a cigány- és zsidókérdés” lesz. A jegyzetben konkrét fenyegetés is elhangzott arra nézve, hogy ha a cigányok és a zsidók tovább folytatják a műsorvezető által nekik tulajdonított magyarelles tevékenységüket, távozniuk kell az országból. A Médiatanács döntése értelmében a médiaszolgáltató ezzel megsértette az Smtv. 14. § (1) bekezdésében, valamint a 17. § (1) bekezdésében (gyűlöletkeltés) foglalt rendelkezést. A hatóság szerint a műsorszámban a cigányság – mint etnikum – egésze emberarcát elvesztő, kriminalizálódott csoportként került bemutatásra, vagyis az emberi méltóság oly mértékben sérült, hogy az már elérte a közérdekű igényérvényesítés küszöbét, így a műsorszám az elszenvedett egyéni jogsérelmekről függetlenül hatósági eljárás lefolytatását tette indokolttá. A kifejtettek alapján a hatóság megállapította, hogy a vizsgált műsorszám közzétételével súlyosan sérült az emberi jogok „anyajogának”, az emberi méltóságnak az alapvető értéke, a médiaszolgáltató a roma kisebbség emberi mivoltának megkérdőjelezésével megsértette az emberi méltósághoz való alkotmányos alapjogot, mely indokolttá tette a jogsértés miatti közérdekű igényérvényesítést. A médiaszolgáltató nem kérte a határozat bírósági felülvizsgálatát.

5. 4. Méltóságsértő ‘üzenetek’

Szintén alkalmasak az emberi méltóság megsértésére azon műsorszámok, amelyek koncepciójuknál, jellegüknél fogva figyelmen kívül hagyják a méltóság tiszteletét, arra épülnek, hogy megkérdőjelezzék a méltóság alapvető értékét, az emberi személyiség ‘érinthehetetlenségét’. Az egyik kereskedelmi televízióban 2001-ben „A riporter Frei Tamás” c. műsorszám ajánlójában az alábbi hangzott el: „Legyenek részesei egy kockázatos kalandnak. Tartsanak Frei Tamással Moszkvába! Béreljék fel vele együtt azt a bérnyilkost, aki egymillió

dollárért még a magyar miniszterelnököt is megölné!” A 665/2001. (V. 16.) sz. ORTT határozat megállapította az emberi méltóság megsértését. A Fővárosi Ítéltábla (2.Kf.27.614/2006/4.) jóváhagyta ezt a határozatot, de nem azért, mert a miniszterelnök személyhez fűződő jogai sérültek, hanem mert a műsorszám üzenete

„alkalmas volt arra, hogy veszélyérzetet gerjesszen azáltal, hogy egy pénzért megvehető személy minden korlátot átlépve, pusztán anyagi haszon reményében kövessen el emberélet kioltását eredményező erőszakos cselekményt. A nézőkben heves indulatokat ébresztő, felszólító módon, elhangzott közlésnek az emberi méltóságot sértő formában való kinyilatkoztatása elfogadhatatlan.”

„Az igazság ára” c. műsorszámmal kapcsolatban indult eljárás mérőföldkő a médiahatóság jogalkalmazási gyakorlatában, mert egy új értelmezési szabályt vezetett be. Az ügyben az ORTT megállapította a jogsértést, mert a műsorszám azt sugallta, hogy az emberi személyiségnek nincsen érinthetetlen tartománya, az emberi méltóság anyagi érdekből nyilvánossá, bárki számára hozzáférhetővé tehető (748/2008. (IV. 29.) sz. ORTT határozat). (Erről az ügyről bővebben ld. a 6.1. pontot.)

„Az igazság ára”-ügy nyomvonalán haladt tovább a Médiatanács is. Egy valóság-show („Alekosz – Szerelem a legfelsőbb szinteken”) miatt azért szankcionálta a testület az egyik nagy kereskedelmi médiaszolgáltatót, mert az érintett műsorszámokban a szereplők „tárgyasításával”, női mivoltukban való megalázásával, megtevesztéssel és a magánszférájuk nyilvánossá tételével, valamint annak sugalmazásával, hogy az emberi személyiségnek nincsen érinthetetlen tartománya és az emberi méltóság sérthetlenségéről anyagi érdekből le lehet mondani, megvalósult az emberi méltóság sérelme (1044/2011. (VII. 19.) sz. határozat). A műsorszámban – többek között – egy ál-hazugságvizsgálat során a szereplőknek bizonyítaniuk kellett az érzéseik valóságát; a szereplők közül többen felvállalták, hogy anyagi haszonszerzés reményében mondtak le alapvető jogaikról. A szereplők ebben a kontextusban fogyasztási cikk szintjére degradálódtak, akikről a médiaszolgáltató kénye-kedve szerint rendelkezhetett. A hatóság szerint a jogsértés tényén nem változtat a szereplők beleegyezése, illetve az sem, hogy beleegyezésük miatt milyen módon vált korlátozottá számukra a személyiségvédelemhez fűződő jogi eszközök használata.

A Fővárosi Törvényszék 3.K.33785/2011/11. sz. ítélete a határozatot helybenhagyta. A bíróság elsősorban a kiskorúak védelme szemszögéből vizsgálta az érintett műsorszámokat. Ennek feltételezhető oka az, hogy a médiahatóság az emberi méltóság megsértése mellett a nem megfelelő korhatári besorolás, illetve ebből következő helytelen sugárzási időpont miatt is jogsértést állapított meg a médiaszolgáltatóval szemben. A két jogsértés azonban egymással nem feltétlenül áll összefüggésben, és egyik megvalósulása nem feltételezi a másik megvalósulását. Mindenesetre a bíróság szerint „az emberi méltóság védelme körében nem menti fel (...) a médiaszolgáltatót az a körülmény, hogy adott esetben a műsorban szereplők önként vállaltak bizonyos szélsőséges vagy méltóságukat sértő jelenetekben való részvételt.” A bíróság álláspontja szerint „lehetséges ilyen műsort készíteni és sugározni, csupán a megfelelő korhatári besorolásra kell ügyelni. Nehezen vagy egyáltalán nem feldolgozható az adott korosztály számára az ál-hazugságvizsgálat során és azt követően kialakult helyzet, ez még akkor is így van, ha a hazugságvizsgálat nem volt valóságos.” A bíróság ezen kitételei nem kompatibilisek a hatósági határozattal, amely önálló jogsértésként állapította meg az emberi méltóság megsértését, ebből következően azt egyáltalán nem lehet – a késői órákban sem – adásba szerkeszteni. Az ügyet véglegesen eldöntő Kúria ítélete azonban fontos megállapítást tesz, mely szerint „[a]z emberi méltóság tiszteletének megsértését jelenti az olyan műsortartalom, amely az emberi jogokat sérti, a személyt nem önbecsülésének, az emberi érintkezési formák követelményeinek megfelelő elbánásban részesíti, különösen, ha emberi mivoltában megalázzák, vagy hátrányos helyzetbe hozzák. (...) A műsorban való önkéntes részvétel nem járhat azzal, hogy a médiaszolgáltató a női szereplőket tárgyként

kezeli, megalázó, kiszolgáltatott helyzetbe kényszeríti, ugyanis az önkéntes részvétel nem jelent lemondást az emberi méltóságról és nem teremt a médiaszolgáltatónak korlátlan rendelkezést a szereplő és annak élete, jogai felett” (Kfv.II.37.151/2014/4.). Itt is jól kivehető, hogy a bíróság nem választja el teljes egészében az emberi méltóság intézményes és szubjektív, személyiségi jogi védelmét, így a szövegrész arra utal, hogy amikor jogsértőnek talál egy tartalmat, valójában az abban szereplő személyiségi jogaira is tekintettel teszi azt. Ez a korábbi érvelésünk alapján nem tekinthető következetes álláspontnak, ugyanis a konkrét személyiségi jogok érvényesülését nem a médiahatóság előtti eljárásban lehet és kell vizsgálni. Ezzel együtt is, a bíróságok alapvetően elfogadták a Médiatanács döntését, és így tekintettel voltak az intézményes méltóság-védelem szempontjaira is.

A már említett, 169/2013. (I. 30.) sz. médiatanácsi döntés egy gyerekgyilkosság médiabeli bemutatásával foglalkozott. A „Mokka” c. műsorszámban a bűncselekménnyel foglalkozó beszélgetések között egy sms-nyereményjátékot szervezett a médiaszolgáltató, ezáltal olybá tűnt, hogy a brutális gyermekgyilkosság ürügyévé vált egy játékra, amelyen kiállítás-belépőt, illetve üdülési szolgáltatást lehetett nyerni. Ez a tartalom degradálta az emberi élet, és vele együtt az emberi méltóság értékét, csorbította a tragédia jelentőségét, az elkövetett bűncselekmény kirívó súlyosságát. A médiahatóság tehát – a nyereményjáték és műsorbeli kontextusának „üzenete” alapján – megállapította az emberi méltóság megsértését.

A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 24.K.30.776/2013/9. sz. ítéletében elfogadta a hatóság érvelését. (Erről az ügyről bővebben ld. a 6. 3. pontot.)

5. 5. Méltóságvédelem és személyiségi jogok

Az ORTT korábbi gyakorlatában több olyan döntés született, amely – ellentmondva korábbi okfejtésünknek – konkrét személyeket ért jogsérelem esetében, az intézményes védelem szükségére tekintet nélkül állapította meg az Rttv. 3. § (2) bekezdés megsértését. Ilyen döntésnek tekinthető például a 2089/2005. (X. 13.) sz. ORTT határozat, amelynek tényállása szerint a műsorszámban Pártai Luciát szexuális tárgyú viccelődés középpontjába helyezték, vagy azon eset, amikor Szili Katalinnal, az Országgyűlés korábbi elnökével kapcsolatosan sértő tartalmú sms-üzenet jelent meg a műsorszámban (1254/2009. (VI. 17.) sz. ORTT határozat), illetőleg amikor Lendvai Ildikó politikust szexuális tárggyá lealacsonyítva hozták méltatlan helyzetbe (583/2008. (III. 26.) sz. ORTT határozat). De nem csak közszereplőkkel, hanem magánszemélyekkel kapcsolatban is születtek hasonló döntések (pl. 847/2000. (X. 27.) sz. ORTT határozat, 411/2007. (II. 21.) sz. ORTT határozat, 2719/2007. (XII. 6.) sz. ORTT határozat), azok jó hírneve, becsülete, magántitka, képmáshoz, illetve személyes adatok védelméhez való joga megsértésére alapozva. Az 1129/2009. (V. 28.) sz. ORTT határozat egy ötágú vörös csillagot és sarló-kalapácsot (tehát önkényuralmi jelképet) viselő vendég „Mónika show”-beli szereplését követően állapította meg az emberi méltóság megsértését. A határozat a Btk. vonatkozó, az önkényuralmi jelképek használatát tiltó rendelkezésének alkotmányossági vizsgálatát elvégző 14/2000. (V. 12.) AB határozat indokolását vette alapul, amely az önkényuralmi jelképek használatát az emberi méltóság megsértésének tekintette. Véleményem szerint a büntetőjogi kategória médiaszabályozáson belüli értelmezése nem indokolt, mivel nem veszi figyelembe a büntetőjog és a médiaszabályozás elválasztásának szempontját (a hatóság a médiaszolgáltató marasztalása helyett tehetett volna feljelentést a vendég ellen); ráadásul anélkül szankcionált, hogy a büntető tényállás megvalósulása bebizonyosodott volna.

Az egyes jogalanyokat ért jogsérelmek elbírálása nem választja el a médiahatósági eljárást az egyéni jogvédelemre nyitva álló más lehetőségektől, nem a közönség, hanem a közlés által esetlegesen sértett egyén érdekét veszi figyelembe az elbíráláskor. A teljesség kedvéért

ugyanakkor megjegyzendő, hogy a bíróságok a felülvizsgálati eljárásban utóbbi értelmezést egyetlen alkalommal sem vitatták, és az Alkotmánybíróság 46/2007. (VI. 27.) sz. döntéséből sem olvasható ki egyértelműen annak alkotmányellenessége, ellenben egyértelmű ellentmondásban van a 165/2011. (XII. 20.) AB határozat álláspontjával.

A védendő „emberi jogok” listájára az ORTT számos alap- és személyiségi jogot helyezett, ezeknek ráadásul nem mindegyike szerepelt az Alkotmányban. A gyakorlatban felmerült, megsértett jogok listája a következő: emberi méltóság, jó hírnév, becsület, képmás, magántitok, személyes adatok védelme. A korábbi okfejtésem alapján világos, hogy megítélésünk szerint ezek nem mindegyike alkalmas arra, hogy ‘bebocsájtást nyerjen’ a médiaszabályozásba, azaz, hogy a közérdek szempontjából értelmezett, intézményes emberi jogi sérelem rajtuk keresztül megállapítható legyen. (E kérdés az Smtv. 2012. júniusi módosításával – az „emberi jogok” Smtv. általi védelmének megszűnésével – elvesztette aktualitását.)

A megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévők sérelmes bemutatása ugyan legtöbbször értelemszerűen együtt jár a képmáshoz való jog megsértésével, de ez egyáltalán nem szükségszerű. Az intézményes védelem szükségességét ugyanis olyan ábrázolás is indokolhatja (ezáltal a demokratikus nyilvánosság szabályait olyan ábrázolás is sértheti), amely alapján az egyén nem felismerhető, de amely az emberi méltóságot mégis sérti. Azonban tekintettel arra, hogy az Smtv.-ben ez a kérdés önálló tényállásban rendezésre került, innentől nem vitatható, hogy az efféle tartalom közzététele tilos.

A jó hírnév, becsület, magántitok, személyes adatok védelme megítélésünk szerint a polgári és a büntetőjogra tartozik, a médiaszabályozásnak csak akkor ‘lehet velük dolga’, ha az adott médiatartalom az emberi méltóság alapértékét veszélyezteti, vagy a sérelmes magatartás annyira intenzív, hogy az emberi jogok „intézményes oldalát”, azok létét és érvényesülését vonja kétségbe, kérdőjelezi meg.

A továbbiakban néhány olyan médiatanácsai döntést mutatok be, amelyek közül – a médiaszolgáltatói magatartás közérdeket sértő jellegének hiánya miatt – egyik sem állapított meg jogsértést. Ezen ügyek áttekintése mégis tanulságos, mert kiderül belőlük a Médiatanács által joggyakorlatában alkalmazott differenciálás a személyiségi jogok védelméhez fűződő magánérdek és a közönség jogait figyelembe vevő közérdek között. Két esetben ráadásul a hatósági döntés elmaradása miatt az ügy a bíróság elé került, tehát a bíróságok is véleményt formálhattak erről a megközelítésről.

Az első ügyben, a médiaszolgáltató „Híradó” c. műsorszámának egyik szegmensében az Európai Zöld Párt képviselője, Daniel Cohn-Bendit által Magyarország készülő alkotmányával kapcsolatosan tartott sajtótájékoztatójáról készült összeállítás volt látható. Az összeállításból úgy tűnt, hogy Cohn-Bendit az öt korábban ért pedofília-vádra irányuló kérdés megválaszolása elől megfutamodott. Később felmerült, hogy a bejátszást oly módon vágták össze, hogy azt a téves képzetet keltse a nézőkben, mintha Cohn-Bendit elmenekült volna a kérdés elől, holott erről a valóságban nem volt szó. A Médiatanács az emberi méltóság vélelmezett megsértése tekintetében – az erre irányuló nézői panasz ellenére – nem indított hatósági eljárást (1870/2011. (XII. 14.) médiatanácsai határozat).

A második ügyben a két televíziós közszolgálati médiaszolgáltató „Híradó” című műsorszámainak egyik szegmenségben Lomnici Zoltán, a Legfelsőbb Bíróság volt elnöke kitakart arccal szerepelt, az éppen nyilatkozatot adó Tőkés László mögött, a háttérben. Ezáltal a néző nem szerzett tudomást arról, hogy részt vett azon az eseményen, amelyről a beszámoló szólt. A Médiatanács az emberi méltóság megsértése miatt ezúttal sem indított hatósági eljárást (113/2012. (I. 18.) médiatanácsai határozat).

A harmadik ügyben a kérelmező – Helmeczy László, közismert ügyvéd – álláspontja szerint a médiaszolgáltató „Célpont” c. műsorszámában valótlanul állította, hogy B. M. védőjeként

járt el a műsorszámban bemutatott bírósági eljárás során, és mindezt a médiaszolgáltató abból a célból tette, hogy őt „sértő színben” tüntesse fel. A kérelmező szerint a médiaszolgáltató azzal, hogy kérése ellenére arcát több alkalommal is bemutatta az érintett műsorszámban, szintén megsértette az Smtv. 14. §-ában foglaltakat. A Médiatanács az emberi méltóság megsértése miatt kérelemre indult hatósági eljárást megszüntette (773/2012. (IV. 25.) médiatanácsai végzés).

A negyedik, idevágó ügyben a kérelmező – Ulrike Lunacek, osztrák európai parlamenti képviselő – hatósági eljárást kezdeményezett a médiaszolgáltató „Korrektúra” c. műsorszámában elhangzottak miatt. Előadta, hogy személyével kapcsolatban sértő kijelentések hangzottak el: Bayer Zsolt műsorvezető „agyament ótvar hazug idiótának”, illetve „rohadt szemétnak” nevezte, az Európai Parlament alapjogi bizottságának 2012. február 9-ei ülésén elmondott, a budapesti Békemenet résztvevőinek Európai Unió-ellenes és antiszemita megnyilvánulásait kifogásoló felszólalása miatt. A Médiatanács az emberi méltóság megsértése miatt kérelemre indult hatósági eljárást ez esetben is megszüntette (905/2012. (V. 16.) médiatanácsai végzés).

Az ötödik ügyben szereplő összeállítás a médiaszolgáltató „Célpont” c. műsorszámában Gyurcsány Ferenc kérelmező, egykori miniszterelnök egyetemi szakdolgozata elkészültének és az abszolutóriumhoz szükséges szakmai gyakorlat megszerzésének körülményeiről, az ehhez kapcsolódó, vélt visszasságokról számolt be. A műsorszámban bemutattak egy név nélkül, kitakart arccal nyilatkozó személyt, aki azt állította, hogy annak idején a kérelmező nem végezte el a diploma kiadásához szükséges tanítási gyakorlatot. Az illető – egykori iskolaigazgató – másnap egy másik médiaszolgáltató műsorában, immár névvel és arccal nyilatkozott, és kijelentette, hogy a felvételt a „Célpont” munkatársai újságírói mivoltukat letagadva, rejtett kamerával készítették, ő nem ezt nyilatkozta, és nyilatkozatát engedélye nélkül összevágták.

Az érdemi médiahatósági döntés előzményeként először a Médiatanács Gyurcsány Ferenc beadványát bejelentésnek minősítette, és a vélelmezett jogsértés hiányára tekintettel nem indított hatósági eljárást (1262/2012. (VII. 11.) sz. médiatanácsai határozat). A bejelentő a döntést bíróság előtt megtámadta, a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 24.Kpk.45.957/2012/7. számú végzése pedig a hatóságot az eljárás érdemi lefolytatására utasította. Ennek indoka az volt, hogy mivel a bíróság szerint Gyurcsány Ferenc ‘saját ügyében jött’, azaz jogát, jogos érdekét érintette az adott médiatartalom, ezért őt kérelmezőnek kellett volna tekinteni. Ebből pedig a bíróság szerint az következett, hogy a Médiatanács döntése, amely alapján a hatáskör hiányára hivatkozva az eljárás lefolytatása elmaradt, nem volt jogszerű. Második – immáron érdemi – döntésében a Médiatanács leszögezte, hogy nem állapítható meg az emberi méltóság megsértése a vizsgált tartalom vonatkozásában. Bár a kérelmezővel kapcsolatban elhangzott sértő kijelentések alkalmat adhatnak az egyéni jogvédelemre nyitva álló jogérvényesítésre (a kérelmező által személyesen indítható polgári vagy büntetőeljárások által), az intézményes alapjogvédelem szükségessége nem merült fel. A sérelmezett összeállítással kapcsolatban, annak tartalmi vizsgálata alapján tehát nem állapítható meg a magánérdek sérelmén túlmutató, a közösség sérelmét is megvalósító médiaszolgáltatói magatartás. A Médiatanács ezért a kérelmet érdemben elutasította (825/2013. (V. 25.) sz. médiatanácsai határozat).

A fent összefoglalt ügyekben az emberi méltóság intézményének sérelme a hatósági döntések szerint nem valósult meg. Általánosságban állítható, hogy a valótlan beszámolók, a súlyosan sértő, lejáratási céllal közölt véleménynyilvánítások egy-egy közszereplővel kapcsolatban, vagy valamely fontos eseményről rombolják a média tekintélyét, hitelességének képét, korlátozzák a nézők megfelelő tájékozódáshoz való jogát, továbbá felvetik az érintett egyének személyhez fűződő jogainak sérelmét, de önmagukban – jelen tanulmányban foglalt értelmezés szerint – nem sértik a médiaszabályozás által védett emberi méltóságot. A néző

tájékoztatáshoz való jogát ugyan sérti, ha a képernyőn nem azt látja, ami valójában történt, de a műsorszám e körülmény által befolyásolt ‘üzenete’ nem feltétlenül közvetít olyan tartalmat, amely a méltóságsértés súlyát elné.

Az említett ügyekben vizsgált tartalom többsége egy-egy kiemelt közéleti-politikai vita kontextusában került közzétételre, amely eleve más jogalkalmazói megközelítést követel meg, mint azon tartalmak megítélése, amelyek az emberi méltóság kultúráját rombolják. Politikai vitákban ugyanis szélesebb a sajtószabadság érvényesülési köre. Politikai vélemények esetében (jelen ügyben egy sajtótájékoztatónak a – valóságot eltorzító hatású – megvágása is annak minősül) az Smtv. 14. § alkalmazása csak nagyon szűk körben képzelhető el.

A Lomnici-ügy ellenben más típusú kérdéseket vetett fel. A volt főbíró ugyanis politikai értelemben neutrális közszereplő, így a bemutatott felvételeken való felismerhetetlenné tétele mögött a politikai vagy közéleti tartalmú véleménynyilvánítás szándékát nem fedezhetjük fel. Lomnici volt főbírónak tehát azért sérülhetett a jó hírnévhez való joga, mert a közönség nem kapott – közvetett – tájékoztatást egy nyilvános eseményen való részvételéről. A botrány kirobbanását követően pedig emiatt olyan látszat keletkezett, mintha ő a közéletben egyfajta *persona non grata* lenne, aki nem méltó arra, hogy a televízióban szerepeljen. Árnyalja ezt a képet az, hogy az inkriminált riport előtt és után is számos alkalommal volt a közszolgálati médiumok vendége, tehát egyszeri kitakarása mögött nehéz tendenciát felfedezni. A jogsértés azonban egyszeri magatartással is megvalósulhat. Mégis fontos kiemelni azt, hogy a kitakarás által a ‘vélemények piacán’ szerzett haszon nemigen látható, azaz a társadalmi nyilvánosságot ez a szerkesztői lépés csak kismértékben befolyásolhatta.

Természetesen a valóság eltorzítása még a fokozottan védett politikai véleménynyilvánítás során is megengedhetetlen, így mindenképpen felmerülhetett ezen esetekben az érintettek jó hírnévének vagy becsületének sérelme, de az emberi méltóság megsértéséhez – kiváltképp a fent elemzett, ‘intézményes’ értelmében – a hatóság döntései szerint ezeknél súlyosabb magatartás szükségeltetik. Ami bizonyos, hogy ha elfogadnánk azt, hogy az emberi méltóság mint önálló (anya)jog megsértéséhez, és így a védelmét előíró szabály alkalmazásához elegendő bármely, belőle fakadó emberi vagy személyiségi jog sérelme, akkor jelentősen devalválnánk az emberi méltóság jogi koncepcióját.

Persze, nem lenne elképzelhetetlen olyan súlyú egyéni jogsérelem, amely már a méltóság intézményes védelmének szükségességét veti fel. A jogsértő tartalom ebben az esetben ‘elválik’ a konkrét sérelmet szenvedettek körétől, és az emberi méltóság tiszteletében (az Alkotmánybíróság 165/2011. (XII. 20.) sz. határozata szerint: kultúrájában) okozna sérelmet. Egy, a médiában közzétett valótlan állítás (történjen akár képi eszközökkel) azonban nem vezet okvetlenül a méltóság sérelméhez.

A Helmezy- Lunacek- és Gyurcsány-ügyek más típusú kérdéseket hoztak a felszínre, hiszen itt közszereplőkkel kapcsolatos tény-, illetve erőteljes véleménynyilvánítás valósult meg a vizsgált műsorokban.

A Helmezy-ügyben a Fővárosi Törvényszék 8.Kpk.45.608/2012/1-I. sz. végzésében a felülvizsgálati kérelmet elutasította. A bíróság osztotta a hatóság azon álláspontját, mely szerint:

„az emberi méltóság védelme (...) a demokratikus nyilvánosság megfelelő működését védi, nem pedig az egyént. (...) ezen szabályok létrehozásának egyik oka a közönség érdekeinek védelme. A bíróság megállapította, hogy a hatóság „abban az esetben állapíthatja meg az emberi méltóság alapvető értékének sérelmét, ha a sérelem eléri a közérdekű igényérvényesítés demokratikus nyilvánosság veszélyeztetésének küszöbét.”

A bíróság rámutatott arra is, hogy „konkrét egyén jogát vagy jogos érdekét” a jogrendszer „anyagi jogi vagy eljárási jogszabályokon keresztül más módon, például a polgári jog, illetve a büntető jog eszközével” biztosítja. A bíróság kiemelte, hogy „a kérelmezetti hatóság akkor

rendelkezik hatáskörrel, ha a sajtószabadság és az emberi méltóság alapvető joga ütközik és a közösség érdekét szükséges védeni.”

A Lunacek-ügyben a Fővárosi Törvényszék 20.Kpk.45.648/2012/2. sz. végzésében a bírósági felülvizsgálati kérelmet szintén elutasította. A bíróság itt is egyetértett a médiahatóság álláspontjával, mely szerint:

„az Smtv. 14. § (1) bekezdésének megsértése alapjául szolgáló, az emberi méltóság intézményes védelmét igénylő hatósági fellépés szükségessége, a közérdek sérelme nem volt megállapítható. Kérelmezett fenti jogszabályhelyek és a végzésben felhívott AB határozatok alapján helyesen jutott arra a következtetésre, hogy nincsen hatásköre a kizárólag az egyén személyhez fűződő jogait érintő sérelmes tartalmak elbírálására.”

Az ötödikként említett ügyben a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (5.K.32.298/2013/7.) első fokon Gyurcsány Ferenc felülvizsgálati kérelmét is elutasította, és egyetértett a hatósággal abban, hogy:

„a jogsértések megítélésekor el kell választani az egyes jogágak által védendő értékeket, és a médiahatóságnak a jogsérelem elbírálása során a médiaszabályozás azon jellegzetességeire kell figyelemmel lennie, hogy az nem a médiában szereplő, vagy ott megtámadott egyén jogait óvja, hanem a demokratikus nyilvánosság szabályait határozza meg.”

A bíróság nem fogadta el a felperes azon álláspontját, miszerint a valótlan közlés már önmagában megalapozhatja az emberi méltóság absztrakt, közösségi szempontú sérelmét. A bíróság szerint a kereseti kérelem elfogadtatásához a felperesnek

„ezen túlmenő többlet-körülményeket kellett volna igazolnia, méghozzá abban a körben, hogy maga a kifogásolt közlés, annak tartalmát vizsgálva, általánosságban, absztrakt módon az (...) emberi méltóság (...) megsértésére alkalmas.”

Az idézett két bírósági döntés a Lunacek- és a Helmeczy-ügyekben tehát elfogadta a jelen tanulmányban is követett érvelés alapvetéseit, és nemcsak élesen differenciált a személyiségvédelmi szabályok, valamint a médiaszabályozás között, hanem azt is leszögezte, hogy a hatóságnak ilyen esetekben nincsen hatásköre eljárni, míg a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság fent említett – a Gyurcsány-ügyben hozott – 24.Kpk.45.957/2012/7. számú végzése szerint hatáskör hiányára nem lehet alapozni a hatósági döntést, ha a panasz benyújtója kérelmező, azaz saját jogát, jogos érdekét érinti az ügy. Más lapra tartozik, hogy a hatóság újbóli, érdemi döntését követően a bíróság a személyiségvédelmi szabályok és a médiaszabályozás közötti differenciálást ezúttal is elfogadta. (E döntést a Fővárosi Törvényszék később helybenhagyta – 2.Kf.650.344/2013/3. sz. ítélet –, így jogerőssé vált.)

5. 6. A joggyakorlat összegzése

A fentiekben csak azon hatósági ügyekkel foglalkoztam, amelyekben érdemi döntés született. Azon ügyek közül, amelyek az eljárás megszüntetésével értek véget, vagy ahol a kérelem, illetve a panasz nyomán nem is indult hatósági eljárás, csak azokat említettem, ahol e döntéssel szemben a kérelmező bírósághoz fordult, tehát bírósági döntés is született az ügyre vonatkozóan. A lenti táblázatokban is ezen esetek kerültek feltüntetésre.

Megállapítható, hogy a jogalkalmazásban a 165/2011. (XII. 20.) AB határozat cezúrárt jelentett, mert a korábbinál jóval egyértelműbb értelmezési kereteket határozott meg az emberi méltóság médiaszabályozásbeli védelmére vonatkozóan. A hatósági és az arra épülő bírósági gyakorlat is ezt követően, 2012 elejétől tekinthető konzekvensnek, de ez nem jelenti

azt, hogy a korábbi döntések közül ne lenne olyan, ami az e tanulmányban felvázolt értelmezést támasztja alá, és ne lenne számos olyan ügy, amely hasznos tapasztalatokkal szolgált. Mint látható, az emberi méltóság védelme a médiaszabályozás számára is fogós feladatot jelent, ezért az értelmezési és elhatárolási nehézségekkel való birkózás, a különböző döntések egymáshoz képesti következetlensége egy fiatal jogterület és jogalkalmazó szerv esetében nem megbocsáthatatlan.

Az áttekintett joggyakorlat alapján az emberi méltóságot sértő egyes médiatartalmak részben tipizálhatók. Ilyen esetnek tekinthető:

- a kiszolgáltatott, magatehetetlen, megalázó helyzetben lévők – pl. balesetek, bűncselekmények áldozatainak – explicit, felismerhető, sértő ábrázolása (esetükben az egyéni jogérvényesítés is eleve korlátozott, az ilyen helyzetben lévők bemutatása pedig a társadalmi együttélés szabályait is sérti),
- a kiskorúak olyan, emberi méltóságot sértő bemutatása, amely szükségessé teszi az intézményes védelmet; az egyéni jogérvényesítés esetükben is korlátozott, a kiskorúak megfelelő személyiségfejlődése pedig szintén közös társadalmi érdek, azt ezt veszélyeztető tartalmakkal szemben indokolható a fellépés (megjegyzendő, hogy az Smtv. 2012. június 19-től hatályos 19. § (4a) bekezdése ezen esetet kiegészítve, közvetlenül a médiatartalomban sérelmes módon szerepeltetett kiskorú személy érdekében fogalmaz meg tiltást; a módosítás jól kivehetően arra irányult, hogy az ilyen tartalmak a 165/2011. (XII. 20.) AB határozat nyomán szükségessé vált módosítások ellenére, a sajtótermékekben se maradjanak médiaszabályozásbeli következmény nélkül),
- egyes személyek, társadalmi csoportok másokhoz képesti másodrendűként való kezelése, egyenlő emberi méltóságuk, személyhez fűződő jogaik létének megkérdőjelezése (ezen esetek és az Smtv. 17. § (1) és (2) bekezdését – a gyűlöletkeltés és a kirekesztés tilalmát – megvalósító tényállások elhatárolása nehéz jogalkalmazói feladat, bár e jogsértések párhuzamosan is megállapíthatók),
- ha egy médiaszolgáltatás tartalma azt sugallja, hogy az emberi személyiségnek nincsen érinthetetlen tartománya, az emberi élet pénzért elvehető, az emberi méltóság anyagi érdekből nyilvánossá, bárki számára hozzáférhetővé tehető.

Hangsúlyozandó, hogy az itt felsorolt, az emberi méltóság intézményes védelmét előhívó „jogsértés-típusok” nem rendezhetők taxatív felsorolásba, és a Médiatanácsnak – azon felül, hogy a következetes jogalkalmazói gyakorlat kialakítása érdekében ez a tipizálás iránymutatásul szolgálhat számára – nem azt kell vizsgálnia, hogy az eljárás tárgyát képező médiatartalom besorolható-e a jogsértéseknek az eddigi gyakorlat során előforduló – a fentiekben felsorolt – valamelyik „típusába”; egyáltalán nem elképzelhetetlen, hogy olyan esettel találkozjon a hatóság, amely ebbe a négyes felsorolásba nem lesz beilleszthető.

Az is megállapítható, hogy a következetes jogalkalmazás felé vezető út még hosszú és tekervényes is lehet. Az egyes bírósági döntésekben – mint láthattuk – máig keveredik a műsorszámban szereplő személyek jogainak védelme, mint lényeges szempont, és a hatóság által az utóbbi években követett, a közérdek védelméből kiinduló, intézményes jogvédelem szempontja, még akkor is, ha egyébként a hatósági döntés tartalmát a bíróság jóváhagyólag idézi.

1. táblázat: Az ORTT hatósági határozatai az „emberi jogok” megsértése tárgyában

Hatósági határozat	Jogerős vagy felülvizsgálati kérelem nyomán született bírósági ítélet	Az ügy rövid leírása	A határozat szerint sérült jog
242/1999. (V. 27.)	LB. Kf.IV.38.474/2000/3. helybenhagyta	Hollán Ernő utcai gyilkosságról készült riport	személyiségi jog – képmás (kiszolgáltatott helyzet)
776/2000. (X. 4.)	Főv. Ít. 2.Kf.27.041/2005/5. és KGD2005. 112 (LB) megváltoztatta	Nógrádi Zsolt vallomása (olajszökítés)	személyiségi jog – jó hírnév
846/2000. (X. 27.)	-	Árpád hídnál történt tömeges gázolásról, verekedésről készült riport	személyiségi jog – képmás (kiszolgáltatott helyzet)
847/2000. (X. 27.)	-	Szerlemföltésből elkövetett emberöléssel kapcsolatos riport	személyes adat
665/2001. (V. 16.)	Főv. Ít. 2.Kf.27.614/2006/4. helybenhagyta	Frei Tamás, bérgyilkos felbérelése a miniszterelnök megölésére	jogsértő ‘nézőpont’
113/2002. (I. 10.)	Főv. Ít. 4.K.27.307/2005/4. hatályon kívül helyezte	„Bár” c. műsor szereplőivel kötött szerződések	sérelmes tartalmú szerződés
736/2003. (V. 29.), 737/2003. (V.29.), 738/2003. (V. 29.)	L B. Kfv.IV.37.466/2006/4. helybenhagyta	Tótújfalui gyilkosság	személyiségi jog – jó hírnév, becsület, a kiskorúak zavartalan fejlődéséhez fűződő érdek sérelme
1293/2004. (IX. 22.)	-	Tudósítás egy közúti baleset helyszínéről	személyiségi jog – képmás (kiszolgáltatott helyzet)
478/2005. (III. 17.)	LB. Kfv.IV.37.348/2008/4. helybenhagyta	„Fajtalankodás” c. riport	személyiségi jog – képmás, a kiskorúak zavartalan fejlődéséhez fűződő érdek sérelme
697/2005. (IV. 20.) új eljárásban: 411/2007. (II. 21.)	Főv. Ít. 4.Kf.27.298/2006/7. hatályon kívül helyezte Főv. Ít. 4.Kf.27.034/2008/4. helybenhagyta	„Mónika show” c. műsorszám szereplőivel megkötött szerződések	sérelmes tartalmú szerződés (1. döntés) személyiségi jog – jó hírnév (2. döntés)
2089/2005. (X. 13.)	Főv. Ít. 2.Kf.27.066/2007/4. helybenhagyta	Pártai Lucia-eset	személyiségi jog – becsület
2470/2005. (XI. 30.) – nem állapít meg jogsértést	-	„Mónika show” c. műsorszám szereplőivel megkötött szerződések	-
2637/2006. (XI. 29.)	-	Augusztus 20-i tűzijáték sérültjeinek bemutatása	személyiségi jog – képmás (kiszolgáltatott helyzet)
2638/2006. (XI. 29.)	-	Tudósítás egy közúti baleset helyszínéről	személyiségi jog – képmás (kiszolgáltatott helyzet)
2719/2007. (XII. 6.)	Főv. Ít. 3.Kf.27.391/2009/8. hatályon kívül helyezte	Panaszosról egy korábbi újságcikk bevágása a műsorba	személyiségi jog – képmás
2845/2007. (XII. 12.)	Főv. Ít. 3.Kf.27.559/2008/5. helybenhagyta	Hajléktalanokról szóló riport a „Fókusz” c. műsorszámában	egyenlő méltóság
583/2008. (III. 1.)	-	Lendvai Ildikó-eset	személyiségi jog – becsület

26.)			
748/2008. (IV. 28.)	LB. Kfv.III.37.915/2009/6. helybenhagyta	„Az igazság ára”	jogsértő ‘üzenet’
1510/2008. (VIII. 27.)	Főv. Bír.19.K.34.189/2008/6. és EBH2010. 2197 helybenhagyta	Oknyomozó újságírás	személyiségi jog – titok sérelme
1511/2008. (VIII. 27.)	Főv. Ít. 4.Kf.27.425/2009/6. hatályon kívül helyezte	Oknyomozó újságírás	személyiségi jog – titok és képmás sérelme
1707/2008. (IX. 17.)	Főv. Bír.20.K.30.532/2009/5. helybenhagyta	Dávid Ibolya-eset	személyiségi jog – becsület
1825/2008. (X. 1.)	LB. Kfv.III.37.554/2010/5. és BH2011. 266, KGD2012. 18 hatályon kívül helyezte	Pszichiátrián kezelt beteg	személyiségi jog – képmás (kiszolgáltatott helyzet)
12/2009. (I. 7.)	-	„A nagy lehetőség”	egyenlő méltóság
952/2009. (IV. 29.)	Főv. Ít. 2.Kf.27.376/2010/9. helybenhagyta	Kalocsai fiú megalázása	személyiségi jog – képmás (a kiskorúak zavartalan fejlődéséhez fűződő érdek sérelme)
1129/2009. (V. 28.)	-	Vörös csillag és sarló-kalapács a „Mónika show”-ban	önkénturalmi jelkép
1254/2009. (VI. 17.)	LB. Kfv.IV.37.171/2011/4. helybenhagyta	Szili Katalin-eset	személyiségi jog – becsület
294/2010. (II. 17.)	-	Rejtett kamerás felvétel a „Joshi Bharat” c. műsorszámában	egyenlő méltóság

2. táblázat: A Médiatanács hatósági határozatai az „emberi méltóság” megsértése tárgyában

Hatósági határozat	Jogerős vagy felülvizsgálati kérelem nyomán született bírósági ítélet	Az ügy rövid leírása	A határozat szerint sérült jog
222/2010. (X. 20.)	-	Új eljárás az 1511/2008. (VIII. 27.) sz. ORTT hat. kapcsán (oknyomozó újságírás)	személyiségi jog – titok és képmás
721/2010. (XII. 8.)	Kúria Kfv.III.37.063/2013/5. helybenhagyta	Mentálisan sérült szereplő bemutatása, magánéletének kitergetése Joshi Bharat műsorában	megalázó helyzetben lévő emberek bemutatása
727/2010. (XII. 8.)	Fővárosi Törvényszék 3.Kf.649.936/2013/2. megváltoztatta (másodfok)	Magánszférába tartozó kérdések megjelenítése, negatív értékítélet kialakítására alkalmas műsorvezetői megnyilvánulások Joshi Bharat műsorában	személyiségi jog – becsület
399/2011. (III. 23.) – nem állapít meg jogsértést	-	„Bumeráng” – betelefonáló sértegetése	-
828/2011. (VI. 22.)	-	helyi televízió karácsonyi műsora	egyenlő méltóság
1044/2011. (VII. 19.)	Kúria Kfv.II.37.151/2014/4. helybenhagyta	„Alekosz – Szerellem a legfelsőbb szinteken” c. műsorszám	jogsértő ‘üzenet’
1153/2011. (IX. 1.)	-	„Világ-panoráma” – cigányságterrorizmus	egyenlő méltóság
417/2012. (II. 29.)	Fővárosi Törvényszék 20.K.31156/2012/12. helybenhagyta	„Tények Reggel”, „Mokka” – meggyilkolt nő gyermekeivel készített riport	a kiskorúak zavartalan fejlődéséhez fűződő érdek sérelme

722/2012. (IV. 18.)	<i>Főv. Közig. és Munkaügyi Bír. 20.K.31557/2012/13. helybenhagyta</i>	„Tények” – molesztált gyermekkel készített riport	a kiskorúak zavartalan fejlődéséhez fűződő érdek sérelme
773/2012. (IV. 25.) – eljárás megszüntetése	<i>Fővárosi Törvényszék 8.Kpk.45.608/2012/1-I. helybenhagyta</i>	A kérelmező személyhez fűződő jogainak sérelme a bírósági tárgyalás során	-
905/2012. (V. 16.) – eljárás megszüntetése	<i>Fővárosi Törvényszék 20.Kpk.45.648/2012/2. helybenhagyta</i>	Ulrike Lunacek, az Európai Parlament képviselőjének személyét sértő vélemények	-
907/2012. (V. 16.)	<i>Főv. Közig. és Munkaügyi Bír. 3.K.28739/2013/4. helybenhagyta</i>	Riasztás – gyermekkorúak ellen elkövetett szexuális zaklatás témája kapcsán egy kislánnyal készített riport	a kiskorúak zavartalan fejlődéséhez fűződő érdek sérelme
1959/2012. (XI. 7.) – nem állapít meg jogsértést	-	Az Egyesítő Egyház vezetőjéről www.hirado.hu internetes oldalon megjelent hír	-
169/2013. (I. 30.)	<i>Fővárosi Törvényszék 1.Kf.650.287/2013/4. Smtv. 14. § (1) bek. tekintetében helybenhagyta, Smtv. 14. § (2) bek. kapcsán megváltoztatta</i>	„Mokka” – gyerekgyilkosság – a nyereményjátékban a gyilkosság indítékára adott válasszal üdülés nyerhető	jogsértő ‘üzenet’, illetve kiszolgáltatott helyzetű személy öncélú, sérelmes bemutatása
825/2013. (V. 25.) – nem állapít meg jogsértést	<i>Fővárosi Törvényszék 2.Kf.650.344/2013/3. helybenhagyta</i>	„Célpont” – Gyurcsány Ferenc szakdolgozata (érdemi vizsgálat lefolytatása; előzmény: 1262/2012. (VII. 11.) sz. hat.)	-
1132/2014. (XI. 25.)	-	„Morning Show” – gólyatábori megerőszakolással kapcsolatos viccelődés	jogsértő ‘üzenet’
174/2015. (II. 24.) – nem állapít meg jogsértést	-	„Paletta” – gólyatábori megerőszakolással kapcsolatos vicc (álhír)	
774/2015. (VI. 23.)	<i>Főv. Közig. és Munkaügyi Bír. 17.K.32.854/2015/6. helybenhagyta</i>	Éden Hotel – férfi erőszakos szexuális közeledése női szereplőtársa irányába	jogsértő ‘üzenet’

6. Esettanulmányok

6. 1. „Az igazság ára”

A 748/2008. (IV. 29.) ORTT határozat szélesebb – szakmai – nyilvánosságot kapott, tekintettel arra, hogy egy újfajta értelmezést vezetett be az emberi méltóság (emberi jogok) sérelmének hatóság általi értelmezésébe; érdemes tehát az ügyet alaposabban is szemügyre venni.

„Az igazság ára” c. műsorszám egy vetélkedő volt, amelynek stúdiófelvétele előtt az egyes versenyzők részt vettek egy poligráfos hazugságvizsgálaton, különböző (részben ártalmatlan, részben kínosan személyes) kérdésekre válaszolva. Amikor később a felvétel során e kérdések egy részét újból feltették nekik, a válasz elhangzása után azonnal kiderült, hogy a hazugságvizsgáló gép korábban igaznak, vagy hamisnak fogadta-e el a választ.

A 2008. március 5-i műsorszám hatósági ellenőrzése többek között a következőket állapította meg:

„... az első fordulóban feltett kérdések még kevésbé kellemetlenek a játékosok számára, ez esetben leginkább a hölgy külsejére, esetleg hipotetikus szituációkra vonatkoztak („Reggelente tükörbe tud nézni smink nélkül? Jobban szereti, ha az eszét és nem a dekoltázsát dicsérik? Hajlandó lenne kannibalizmusra az életben maradásért?”). A fenti kérdések – álláspontunk szerint – hozzájárulhattak ahhoz, hogy a játékos személyiségének mindinkább azon oldala kerülhessen előtérbe, amelyhez megfelelően illeszthető – a nyeremény összegének növekedésével egyre kínosabbá váló – a főképp a szexualitás témája köré szerveződő kérdéscsoport, amely a reklámmegszakítás után következett. Megjegyzendő, hogy a szegmenset záró képsorok már előrevetítették a játékos kudarcát, a nézők tanúi lehettek az összeomlásának. Láthatták, amint a zokogó játékost a barátnők kikísérik (22:20:24), továbbá hallhatták, amint az egyikük odaszól az operatőrnek: „Ne vegye már fel!” (22:20:28).

A műsor második szegmensében - többek között - a következő kérdésekre kellett a játékosnak választ adnia:

- (22:30:01) „Undorodott már saját magától? A válasz: igen.

- (22:31:56) Szilikon melle van? A válasz: igen.

- (22:34:38) Le is fekszik a zenészekkel? A válasz: igen.

- (22:35:31) Szeretkezett már egyszerre több férfival? A válasz: igen.”

Miután elérte az egymillió forintos határt, a műsorvezető feltette a játékosnak a kérdést: szeretne-e több pénzt. A versenyző igennel felelt. A műsorvezető a játékos elbizonytalanodását látva úgy ítélte meg, hogy a játékszabályokat a kamerák előtt sem árt nyomatékosítani.

(22:37:26)

Játékos: „Én már nem hiszem, hogy vannak ennél zavarba ejtőbb kérdések. Bár engem nehéz zavarba hozni. Én nem a kérdésektől tartok ...”

Műsorvezető: „Az a kérdés, hogy hazudott-e a vizsgálaton?”

Játékos: „Nem, de ezek emocionális kérdések és nem feltétlenül eldöntendőek, és ráadásul nem mind ...”

Műsorvezető: „De van egy eredmény, ami objektív.”

Játékos: „Egyértelmű.”

Műsorvezető: „Tehát, ezt ...” *(int a kezével, hogy ez nem kérdőjelezhető meg)*

Játékos: „Egyértelmű, persze! Csak nehéz, ezekre válaszolni nehéz, nem kiértékelni, nyilván. Nekem eldönteni, hogy akkor ...”

Műsorvezető: „Ettől lehet ennyi pénzt nyerni. Ugye tudja, hogy elveszítheti ezt az egymillió forintot, ha egyszer is nem igaz a válasza?”

Játékos: „Igen.”

A 16. kérdés ismét a játékos szexuális szokásait firtatta, ám ezúttal a műsorvezető többet szeretett volna megtudni.

(22:39:26)

„Kötözték ki már szex közben? A válasz: igen.”

Játékos: „Ne nézzen rám ilyen kérdően! Mire kíváncsi, nem akarok technikai részleteket...”

Műsorvezető: „Magyarán mindenre...”

Játékos: „Az sejtem. De ha jól sejtem, ez egy korhatáros műsor. Nem mennék bele, nem tudok mit mondani. Ilyen vagyok.”

Műsorvezető: „Van nyoma?”

Játékos: „Nem, a tetováláson” [...] - *ezután a játékos tetoválásának jelentésére terelődik a szó, amely Almodovar egyik filmjének (Kötözz meg és ölelj!) a címét rejti.*

A 17., egyben az utolsó kérdés:

(22:40:59)

„Fizettek Önnek valaha a szexért? A válasz: nem. A válasz hamis” – *hangzott a verdikt. A játékos nem akarta elhinni, s a barátok is hitetlenkedtek a háttérben.*

Játékos: „Ez nem lehet, ti is tudjátok, hogy nem lehet.” *A barátaihoz fordul.*

Játékos hozzátartozója: „Ez marhaság!”

Játékos: „Nem.”

Műsorvezető: „A poligráf ezt mutatta ki.”

Játékos: „Tudom, tudom, hogy nem kérdőjelezhetem meg, csak valószínű, hogy önmagában ez annyira kínos kérdés, hogy az ember már a hallatán, ugye ideges, hogy egyáltalán miért feltételezi a kérdésfeltevő ezt a kérdést?”

Műsorvezető: „..., sajnos 16 kérdésig jutottál, nagyon sajnálom, de nagyon köszönöm, hogy itt voltál.”

A versenyző még egy darabig tanácstalanul állt a színpad szélén, nem akarta elhinni, hogy valóban így ért véget a játék. A barátja intett, majd szólt neki, hogy menjen le a színpadról, mire ő elhagyta a színteret. A következő képen már a barátja karjában zokogó játékost láthattuk, amint barátja átölelve próbálta megnyugtatni az összetört lányt. A kamera folyamatosan követte a versenyzőt, tanúi lehettünk, amint barátnői odamentek és kikisérték a zokogó társukat.

A nézők alig ocsúdhattak fel az első játékos drámai összeomlásának részleteiből, s már jött is a második versenyző, akinek az elkövetkező percekben az előzőeknél - a közönség nagy derűsége közepette - nem kevésbé kínos kérdésekkel kellett szembenéznie....”

Határozatának indokolásában az ORTT megállapította, hogy a vetélkedő azt az üzenetet

„közvetíti, hogy az emberi személyiségnek nincsen integráns, érinthetetlen tartománya, az ember átlátszóvá alázható. A műsorban résztvevők a magánélet legbensőbb körének feltárására pénznyeremény elérése érdekében vállalkoznak, így a műsor azt az üzenetet hordozza, hogy a magánszféra és az emberi méltóság nem sérthetetlen, anyagi érdekből nyilvánossá tehető, konzumálható.”

A határozat rendelkező része a televíziós médiaszolgáltató műsorszolgáltatási jogosultságát 30 percre felfüggesztette.

Ez az értelmezés megfelel az egyéni jogok és az intézményes védelem szükségszerű szétválasztásának, és újabb értelmet ad az emberi méltóság ‘absztrakt’ (tehát az egyéni jogsérelemtől elválasztható, sőt elválasztandó) értelmezésének. Az intézményes védelem szükségessége az ilyen üzenetet közvetítő tartalmakkal kapcsolatban megállapítható, mert ezen műsorszámok az emberi méltóság alapvető értékét kérdőjelezzik meg, ezáltal közvetve a demokratikus jogállami rendet is támadják.

Polyák Gábor bírálta „Az igazság ára”-ügyben hozott ORTT határozatot felülvizsgáló, és hatályában fenntartó legfelsőbb bírósági döntést (Kfv. III.37.915/2009/6., közzétéve: EBH2010. 2197).¹⁹ Bírálatainak fő eleme szerint a Legfelsőbb Bíróság a műsorszámokban szereplő egyén személyiségi jogainak megsértésével kapcsolta össze a médiaszabályozásbeli emberi méltóság-védelmet, azaz azért állapította meg a médiaszolgáltató jogsértését, mert személyiségi jogi sérelem történt, így a bírósági döntés összekeveri az egyéni jogvédelmet a közösségi szempontú méltóság-védelemmel.

A bíróság valóban részletesen elemzi azt, hogy történt-e elkerülhetetlen személyiségi jogi sérelem a műsorszámokban. E körben az indoklás leszögezi, hogy

„...a »játék« lényege éppen az, hogy a játékos az adott szituációban mérlegeli – a kérdés feltételekor – hogy kíván-e arra válaszolni. Ez a döntés foglalja magában a magántitok nyilvánosságra hozására vonatkozó valódi hozzájárulását is. Ha igazat mond, akkor azzal hozzájárulását adja, ha viszont nem tárja fel magántitkát, akkor a korábban általánosságban adott hozzájárulás sem tekinthető megadottnak, hiszen azt a játékos visszavonta. Ebből következik, hogy amikor a műsorvezető közlése szerint a válasz nem igaz, akkor két eset lehetséges. A játékos valóban nem mondott igazat, és ebben az esetben a valódi információ nyilvánosságra hozása már a játékos akarata ellenére történik meg, megsértve az információs önrendelkezési jogát, vagy a poligráf tévedett. Ez utóbbi esetben valótlán információt közöl a műsor a nézőkkel az adott személyről, amely legbensőbb magántitkokról lévén szó a jóhírnévhez való jog sérelmét jelenti. Ezekben az esetekben tehát logikailag kizárható az, hogy a jóhírnévhez való jog ne sérüljön.”

Bár igaz, hogy a bíróság jelentős bizonyító erőt tulajdonít az általa elkerülhetetlennek ítélt személyiségi jogi sérelemnek, ez a gondolat nem új, mert hasonló tartalommal szerepel az ORTT határozat indokolásában is. A releváns részletek a következők:

„A műsor azt az elvárást támasztja szereplőivel szemben, hogy – a megnyerhető pénzösszegért cserében – testi és lelki valójuk előre meghatározatlan legbensőbb részét tegyék hozzáférhetővé a nyilvánosság számára. A játékosok, a kérdés-felelet sorozat előrehaladtával, mivel a kérdések egyre bensőbb titkokra irányulnak, mintegy csúszós lejtőre kerülve önrendelkezési joguk végső maradékát is elveszítik. A műsor

¹⁹ POLYÁK Gábor: A Legfelsőbb Bíróság ítélete Az igazság ára című televíziós műsorszámról. *Jogesetek Magyarázata*, 2011/2.

résztevői olyan helyzetbe kerülhetnek, amelyben különleges személyes adataik feletti ellenőrzésük megszűnik, akár még a válasz esetleges megtagadása esetén is (hiszen, miközben pénzért vállalták előzetesen az önfeladást, még a nagy összeget veszni hagyó válaszmegtagadást is a kérdésben megfogalmazott állítás beismerésének fogja tekinteni a néző), ez pedig a személyiség teljes feladása előtti menekülési utakat elzárja. Ez önmagában is összeegyeztethetetlen az emberi méltóság, a magánélet tiszteletben tartásának mindenkire kiterjedő kötelezettségével. Mindezek alapján a Testület megállapította, hogy Az igazság ára c. műsorszám egészének (jelen esetben mindkét vizsgált adás) jellege, nézőpontja súlyosan sérti a magánszféra sérthetlenségét, az információs önrendelkezés és az emberi méltóság feltétlen tiszteletének az Alkotmány 54. §-ában és 59. §-ában meghatározott alkotmányos követelményeit, ezáltal pedig az Rttv. 3. § (2) bekezdésének rendelkezését.”

Polyák Gáborral ellentétben úgy vélem, hogy logikai úton mind az ORTT, mind a bíróság érvelése elfogadható, és a „legbensőbb titkok”, ezáltal az emberi méltóság részére a műsorszámban valóban nem volt „menekülési út”. Vagy felfedik legbensőbb titkaikat, vagy megpróbálják titokban tartani azokat, de utóbbi esetben a hazugságvizsgáló gép fogja közvetve mégis felfedni őket. A hatósági és a bírósági döntés egyetértett abban, hogy a műsorszámban elkerülhetetlen volt a személyiségi jogok sérelme.

Ezen túlmenően abban is vitakoznék a szerzővel, miszerint a Legfelsőbb Bíróság döntéséből következik, hogy csak a személyiségi jogok tényleges megsértése esetén állapítható meg a médiaszabályozás alapján az emberi méltóság megsértése (és fordítva: ha nincsen megsérült személyiségi jog, nem sérülhet az ‘absztrakt’ emberi méltóság sem), tehát az egyéni jogok és az ‘absztrakt’ jogvédelem nem választható el egymástól.

A Legfelsőbb Bíróság döntése értelmezésemben nem kizárólag, sőt nem elsősorban ezen alapult. A méltóságsértést a bíróság szerint – azonosan a hatósági határozat megállapításával – is a műsorszám ‘üzenete’ valósította meg. A Legfelsőbb Bíróság döntésének indokolása egyetértőleg idézi fel az Alkotmánybíróság 46/2007. (VI. 27.) sz. döntését és a felperes médiaszolgáltató arra hivatkozó nyilatkozatát, amely szerint (idézet a Legfelsőbb Bíróság döntéséből):

„[az emberi jogok, emberi méltóság megsértésének vizsgálata] ...nem az egyes jogalanyokat ért egyedi jogsérelmek vizsgálatát jelenti, hanem annak vizsgálatát, hogy a műsor témája, jellege, nézőpontja sérti-e az emberi jogokban megjelenő alapvető értékeket. (...) A Legfelsőbb Bíróság elfogadva az Alkotmánybíróság és ekként a felperes kiindulópontját megállapította, hogy az alperes [a hatóság] határozata nem egyéni jogsérelmekre, hanem a műsor témája, jellege, nézőpontja alapján állapította meg az Rttv. 3. § (2) bekezdés első tagmondatának sérelmét.”

Álláspontom szerint a médiaszabályozásbeli méltóságsértés megállapításához nem feltétlenül szükséges az egyéni (személyiségi) jogok sérelmének bekövetkezése. A Médiatanács 721/2010. (XII. 8.) sz. határozata ezt egyértelműen meg is fogalmazza:

„a személyhez fűződő jogokat ért konkrét jogsérelmek és az Rttv. 3. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés megsértésének vizsgálatára indított médiahatósági eljárások egymástól elkülönülnek, azaz a rendelkezés megsértése akkor is megállapítható, ha személyhez fűződő jogok sérelmével kapcsolatban bíróság előtt – bármely okból (pl. érintetti hozzájárulás a műsorszám sugárzásához, keresetindítás hiánya) – nincs per, illetve akkor is, ha bíróság jogerősen a személyhez fűződő jog megsértésének hiányát állapította meg”.

Ugyanakkor fontos körülmény lehet a jogsértés megállapításánál az, ha egy műsorszámban az egyéni jogsérelem elkerülhetetlen. Ebből ugyanis alapos okkal lehet gyanakodni a méltóságsértés bekövetkeztére is. A szükségszerű egyéni jogsérelem tehát utalhat arra, hogy a médiaszabályozásbeli méltóságsértés bekövetkezett, de utóbbi megállapításának általános értelemben semmiképpen nem feltétele. Ezen értelmezést elfogadva tehát nincs ellentmondás a szabály megfelelő értelmezése és „Az igazság ára”-val kapcsolatos döntések indokolásai között.

Az ügyel kapcsolatban Majtényi László kiemelte: „kiderült (...), hogy van helyes és értelmes alkalmazási tartománya a vitatható törvénynek és az ezt ugyancsak vitatható tartalommal értelmező alkotmánybírósági magyarázatnak.”²⁰

6. 2. A pszichiátriai beteg esete

A 1825/2008. (X. 1.) sz. ORTT határozat alapjául szolgáló tényállás szerint a médiaszolgáltató 2008. május 29-én sugározta az „Aktív” c. műsorszám vizsgált összeállítását, melyben Róbertet, egy másfél éve kórházban lévő, skizofrén beteget ágyhoz szíjazva, kiszolgáltatott helyzetben mutattak be, a kórtermében rejtett kamerával forgatott felvételekről. Az összeállítás a betegről kórházi ágyán, illetve régebben, a beteg otthonában készült fényképek bemutatásával kezdődött, majd egy az orvosok és ápolók által megfékezett, tomboló beteget ábrázoló filmrészlet következett, mint illusztráció. A narrátor drasztikus kezeléseket említett a másfél éve kórházban lévő Róberttel kapcsolatban, akinek édesanyja szerint a fia állapota egyre rosszabb. Ezt követően rejtett kamerával készített képsorok következtek, amint az édesanya látogatóba igyekszik a fiához, a kórterembe lépve az ágyhoz siet, a fiú hanyatt fekvé, az alkarjánál az ágyhoz szíjazva volt látható, az ágya mellett vizeletet tartalmazó ágytálal. A narrátor elmondta, hogy a fiú betegsége közel tíz éve kezdődött. Skizofrénia tünetei miatt önkaratából, saját lábán ment el kezelésre. Tíz alkalommal kezelték elektrosokkal, az édesanya elmondása szerint gyógyszerek tömkelegét adták be neki. Ezt követően egy másik – nem Róbertet ábrázoló – filmrészletet mutattak, melyben egy kezelt beteg üvöltött fájdalomában, miközben áramot vezettek belé a halántékához tartott érintkezőkön keresztül. Az anya szerint őt nem tájékoztatták megfelelően az ún. *elektrokonvulzív* kezelésről. A narrátor elmondta, hogy megkeresték a kórházat is az ügyben, de faxon jelezték, hogy nem kívánnak nyilatkozni. Rejtett kamerás felvételeken beszélt a helyi orvos is. Az anya elkeseredésében egy emberi jogi szervezethez fordult, és az alapítvány elnöke nyilatkozott a műsorszámában. Elmondták még, hogy az édesanya már minden szálát megmozgatott, hogy fia „megfelelő kezelést kapjon”, de eddig nem járt kézzelfogható eredménnyel. Az ORTT szerint a médiaszolgáltató a vizsgált műsorszámmal megsértette az Rttv. 3. § (2) bekezdésében meghatározott, az emberi jogok tiszteletben tartására vonatkozó rendelkezést.

A hatósági döntés a beteg személyhez fűződő jogainak (emberi méltósága, illetve azon keresztül a képmáshoz fűződő joga) megsértése miatt szankcionálta a médiaszolgáltatót, és egyértelműen az egyéni jogsérelemre hivatkozott:

„[a] Testület álláspontja szerint a műsorszegmensben sérült a betegnek az emberi méltósághoz fűződő joga, azáltal, hogy őt kiszolgáltatott helyzetben, ágyához szíjazva mutatták be, rejtett kamerával forgattak kórtermében, álláspontjának megismerésére kísérletet sem tettek.”

Az ORTT döntésében tehát az emberi méltóság intézményes tartalma – mint védendő érték – nem jelent meg, ugyanakkor ettől függetlenül, az ügyet végeredményben eldöntő legfelsőbb bírósági ítélet (Kfv. III.37.554/2010/5., közzétéve: BH2011. 266 és KGD2012. 18) igyekezett differenciálni az egyénhez fűződő személyiségvédelem és a médiaszabályozásban található méltóságvédelem között. Az ítélet – a 46/2007. (VI. 27.) AB határozatra alapozva, annak szavait átvéve – kimondta, hogy „[a hatóság] az emberi jogok sérelmét abban a kontextusban vizsgálhatja, hogy az emberi jogokban megjelenő alapvető értékeket az érintett műsor témája, jellege, nézőpontja sérti-e.”

²⁰ MAJTÉNYI László: Az ORTT szabadságjog-védelmi szerepe. *Fundamentum*, 2010/2. 105.

Az ítélet ezt követően megkísérli elhatárolni a polgári jogi személyiségvédelmet a médiaszabályozás alkalmazott rendelkezésétől:

„Bár az önrendelkezési szabadsághoz való jog része az emberi méltósághoz való jognak, az a kérdés, hogy műsorban szereplő személy képmáshoz való joga, vagy más személyiségi joga azáltal, hogy azok közléséhez nem járult hozzá sérült-e, a polgári jog terrénúrára tartozó kérdés. Ahogy az a Ptk. 75. § (3) bekezdéséből kitűnik, a személyhez fűződő jogok megsérthetők úgy is, hogy az érintett ahhoz hozzájárult, abban az esetben, ha az társadalmi érdeket sért vagy veszélyeztet. Amikor az Rttv. által védett érdek, a Magyar Köztársaság – elsősorban alapvető emberi jogokban megnyilvánuló – alkotmányos rendjének tiszteletben tartása érdekében az alperesi hatóságnak joga van fellépni, az vizsgálendő, hogy az érintett személy hozzájárulásától független sérül-e vagy veszélyeztetett-e az Rttv. által védett társadalmi érdek. (...) „[A médiahatóságnak] azt kellett igazolnia, hogy az Rttv. által védett társadalmi érdeket sértette a műsor témája, jellege, nézőpontja, ekként a sértett személy hozzájárulásától függetlenül személyiségi jogi jogsérelmet, az emberi méltóság sérelmét jelentené, tekintet nélkül arra, hogy milyen jogági szabályozási rezsimben kerül sor a kérdés vizsgálatára.”

A fent idézett szövegrész többféle értelmezésre nyújt lehetőséget. A lehetséges értelmezések abból a kiindulópontból ágaznak el, hogy milyen jelentőséget tulajdonítunk a Ptk. 75. § (3) bekezdés említésének („A személyhez fűződő jogokat nem sérti az a magatartás, amelyhez a jogosult hozzájárult, feltéve, hogy a hozzájárulás megadása társadalmi érdeket nem sért vagy veszélyeztet”). Az egyik lehetséges értelmezés szerint a Ptk. itt csak annak illusztrálására szolgál, hogy a személyiségi jogok védelme közérdekből a jogosult akarata ellenére is megvalósítható. Ezzel a médiaszabályozás nem maradna „egyedül”, abban a tekintetben, hogy a konkrét egyén jogaitól elvonatkoztatva védi az emberi méltóságot (illetve annak intézményes tartalmát). E logika szerint a Ptk. idézett rendelkezése is lényegében az intézményes jogvédelem egyik, törvényben rögzített megnyilvánulása, amelynek nincsen ugyan köze a médiaszabályozáshoz, mégis erősíti annak a fentiekben – az „alanytalan” emberi jogvédelemre vonatkozóan – kifejtett (3.1.) értelmezését.

Ezzel szemben Török Bernát úgy látja, hogy a bíróság számára a Ptk. 75. § (3) bekezdésének megvalósulása az Rttv. 3. § (2) bekezdés szerinti emberi jog-sérelem feltételévé vált:

„[a]z indokolás [a Ptk. logikáját] alkalmazza az Rttv.-re, és kifejti: a médiahatósági eljárásban az vizsgálendő, hogy az érintett személy hozzájárulásától függetlenül sérül-e az Rttv. által védett társadalmi érdek, azaz a Magyar Köztársaság emberi jogokban megnyilvánuló társadalmi rendjének tiszteletben tartásához fűződő érdek.”²¹

A Ptk. és az Rttv. közötti – a Legfelsőbb Bíróság felfogásából álláspontja szerint kirajzolódó – szoros kapcsolatot az ítélet azon, fent idézett mondata emeli ki, amely a méltóságsértés következtében előálló társadalmi érdek-sérelem, és így az Rttv. alkalmazott rendelkezésének a sérelmét csak abban az esetben látja megvalósultnak, ha a cselekmény bármely jogágban – a konkrét jogosult akaratától függetlenül – jogsértésnek számítana. Azaz, Török Bernát értelmezésében a bíróság döntése azt mondja ki, hogy az Rttv. 3. § (2) bekezdésében szereplő emberi jog-sérelem csak akkor valósulhat meg, ha a médiaszolgáltató magatartása egyúttal a Ptk. 75. § (3) bekezdés szerint is módot adna a polgári személyiségi jogi per közérdekből történő megindítására.

Tekintsünk el most attól, hogy a Legfelsőbb Bíróság általános érvényű kijelentésével ellentétben bármely „jogági szabályozási rezsimben” nem lehet eljutni ugyanarra az eredményre. A médiaszabályozáson és a polgári jogon kívül itt egyedül releváns büntetőjog például nem ad lehetőséget a személyiségi jogok közérdekből történő érvényesítésére. Ettől függetlenül is, a Török-féle értelmezés, amely a polgári jog és a médiaszabályozás furcsa egymásra utaltságát emeli ki (helytelenítve azt), valóban kiolvasható a döntésből. De legalább

²¹ TÖRÖK i. m. (11. lj.) 60.

ilyen megalapozottan képviselhető a fentiekben kifejtett másféle értelmezés, amely a Ptk. említését csupán 'illusztrációnak' tekinti, amely az egyébként konkrét személyekhez tapadó jogok intézményes védelmének megalapozását szolgálja.

Török álláspontjával egyetértek abban a tekintetben, hogy „a médiajog szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a polgári jogi megítélés szerint bekövetkezett-e a sérelem”.²² Az is világos, hogy „a »társadalmi érdek« (...) a szabályozás alkotmányos indoka és a médiahatóság fellépésének általános igazoló érve, nem pedig a jogsértés tartalmi kritériuma.”²³ Ezen észrevételek Töröknél a bírósági döntés kritikáját szolgálják, amelyek az ő értelmezésének megfelelnek; ha a másik értelmezést fogadjuk el, akkor mondhatjuk, hogy a bíróság maga is így gondolkozott e kérdésekről, és döntésének elvi alapvetései ezen állítások igazát támasztják alá. A „társadalmi érdek” vagy a közérdek védelme valóban nem a médiaszabályozásbeli jogsértés tartalmi feltétele, hanem a szabályozás alapja és indoka. A Ptk. figyelembe vétele, tehát – eddig érvelésem alapján – csak ‘mellékes kitérő’ lehet, a polgári jog szabályainak megsértése nem lehet a médiahatóság számára releváns, vizsgálandó körülmény.

Egy ponton mindenképpen vitatkoznék Török Bernáttal: azt írja, hogy „[a] Legfelsőbb Bíróság (...) tévesen értelmezte az ORTT határozatát úgy, hogy abban személyiségi jogok védelme valósul meg.”²⁴ Az ORTT határozata ugyan idézi a 46/2007. (VI. 27.) AB határozatot, de nem alkalmazza az abban foglalt értelmezést a konkrét ügy tényállására. A fentiekben idéztem a döntés egyetlen olyan mondatát, amely e tekintetben releváns, és amely egyértelműen a műsorszámban szereplő beteg emberi méltóságának védelméről szól, azt teszi a döntés által védett értékévé. Az én olvasatomban valójában az történt, hogy a médiahatóság határozata nem kísérelte meg tisztázni az emberi méltóság médiaszabályozásbeli, ‘alanytalan’, ‘intézményes’ védelmének elvi alapjait, és arról a Legfelsőbb Bíróság döntése jóval bővebben szól. A médiahatósági határozatokat felülvizsgáló bírósági gyakorlatban ritka, hogy a bíróság elvi alapvetéseket kíván leszögezni, de annál dicséretesebb. A fent körüljárt értelmezési nehézségek miatt azonban nem sikerült ez maradéktalanul. A bírósági ítéletből annyi mindenesetre egyértelműen megállapítható, hogy a bírák szerint az egyénhez fűződő személyiségi jogi sérelem önmagában nem elegendő a médiaszabályozás rendelkezésének megsértéséhez (ez nagyon fontos állítás), és utóbbi csak a „társadalmi érdek” (közérdek) megsértése esetén valósulhat meg (szintén igen fontos állítás, feltéve, ha a bíróság itt ténylegesen nem a Ptk. 75. § szerinti társadalmi érdekre célzott).

Ettől függetlenül, az elvi tisztázás dicséretes szándéka ellenére is, az ügy konkrét tényállását a bíróság megítélésem szerint tévesen mérlegelte. A bíróság szerint ugyanis a beteg ábrázolásának módja a műsorszámban nem jogsértő, hiszen az „éppen arról szól[t], hogy az emberi jogokból eredő alapvető értékek vélt sérülésére felhívja a figyelmet. A műsor jellege és nézőpontja a kezelt beteg törvényes képviselőjének, édesanyjának nézőpontja volt, ezért a műsor nem irányult a beteg emberi méltóságának megsértésére.” Megítélésem szerint – e ponton mindenképpen csatlakozva Török Bernáthoz²⁵ – egy emberi jogi jogsértést (a beteggel való bánásmódot) nem lehet egy másik (a médiaszolgáltató általi) emberi jogi jogsértés által bemutatni. Abban is tévedett az eljáró bíróság, hogy az Rttv. 3. § (2) bekezdésének megvalósulásához a méltóságsértésre való irányultság szükséges, holott a törvény egyszerűen az emberi jogok megsértését tilalmazta.

Az a furcsa helyzet állt tehát elő, hogy míg a médiahatóság a jelen tanulmányból kirajzolódó értelmezés szerint – nem egészen következetes elvi alapokon, de végeredményét tekintve – helyes döntést hozott, hiszen a vizsgált tartalom – azáltal, hogy egy magatehetetlen,

²² Uo. 63.

²³ Uo.

²⁴ Uo. 64.

²⁵ Uo.

kiszolgáltatót embert mutatott be, az alapvető szolidaritási normák figyelmen kívül hagyásával – képes volt arra, hogy az emberi méltóság intézményes védelme ellenében hasson, addig a Legfelső Bíróság – az e tanulmány által szorgalmazott elvi tisztázás jelentős részének elvégzése mellett – a tényekből téves következtetésre jutott.

6. 3. A meggyilkolt kaposvári kisfiú esete

A médiaszolgáltató által 2012. november 7-én közzétett „Mokka” c. műsorszám vonatkozásában a Médiatanács 169/2013. (I. 30.) sz. határozatában több jogsértést is megállapított. A helytelen korhatár-besoroláson túl az Smtv. 14. § (1) és (2) bekezdésének megsértése miatt bírságot szabott ki a médiaszolgáltatóra. A reggeli magazinműsor a nem sokkal azelőtt történt, brutális gyermekgyilkossággal foglalkozott, hosszasan, több vendég és bejátszás segítségével, több oldalról megközelítve az ügyet. A minden hétköznapi jelentkező műsorszámában szokásosan egy nyereményjátékban vehetnek részt a nézők, ha sms-ben szavaznak a feltett kérdésre adható válaszok valamelyikére. A nyereményjáték ebben a konkrét műsorszámában sem maradt el, reggel 6.57 és 8.54 között négy ízben került sor a szavazás tárgyának ismertetésére és a nyeremények bemutatására, az alábbiak szerint:

„Műsorvezető: „Mai kérdésünk, Ön szerint mi lehetett Szita Bence meggyilkolásának indítéka?
Mokka1-féltékenység
Mokka2-elmezavar
Mokka3-pénz

A feltételezések szerint bérgyilkosság történt, arról lehetett olvasni a sajtóban, hogy a mostohaanyja kétszázezer forintot fizetett azért a hajléktalan férfiaknak, hogy eltegyék Bencét láb alól, ahogyan ő fogalmazott. A választott szavazatának kódját a 06-30-30-30-300-s alapdíjas sms számra várjuk. A véleményüket pedig írják meg a 17630-as számra, folytatjuk a Mokkát.”

...

„Ha szavaznak nyerhetnek, mutatom a nyereményeket.”

A képernyőn megjelent, valamint a műsorszámában elhangzott tájékoztatás szerint a napi nyeremény egy darab páros belépő a Game On videojáték-kiállításra a WAM Design centerbe, a heti nyeremény egy két főre szóló, kétéjszakás kikapcsolódás volt a hajdúszoboszlói Hotel Délibábnak.

A médiaszolgáltató nyilatkozatában elismerte, hogy az eljárás tárgyát képező telefonos játék közreadásával súlyosan megsértette az áldozat hozzátartozóinak kegyeleti jogait, az Smtv. 14. § (1) bekezdésének megsértését ellenben nem, tekintettel arra, hogy a műsorszám tartalma egy konkrét személy személyhez fűződő jogait sértette meg. A Médiatanács döntése szerint azonban a műsorszám

„készítői a szenzációhajhász, a közízlést sértő és megbotránkoztató elem nyereményjátékban való felhasználásával figyelmen kívül hagyták a hozzátartozók érzelmeit, mindezt egy kifejezetten nyereségorientált műsoréletrésztben tették, azaz anyagi haszonszerzésre használták egy család tragédiáját. A nyereményjátékban egy tizenegy éves fiú halálával kapcsolatban feltett kérdés és az arra adható válaszok megfogalmazása és feltevése nélkülözött minden empátiát, a tragikus eseményt egy nyereményjáték apropójává téve a Médiaszolgáltató olyan magatartást tanúsított, mely negligálta az emberi méltóság alapvető értékét.”

A Médiatanács korábbi gyakorlatával és a médiaszolgáltató nyilatkozatával összhangban kiemelte, hogy

„az Smtv. 14. § (1) bekezdésének megsértésére irányuló eljárások során nem egyéni jogsérelmekről dönt, hanem annak megállapítására jogosult, hogy a médiaszolgáltató az emberi méltóság tiszteletben

tartásával tevékenykedik-e, egyes műsorainak témája, jellege nem sérti-e az alapvető jogokat.”

A Médiatanács hivatkozott mind a 46/2007. (VI. 27.) sz., mind pedig a 165/2011. (XII. 20.) sz. AB határozatra, rögzítve, hogy eljárásában nem a meggyilkolt kisfiú személyiségi jogainak védelmében lép fel, hanem az emberi méltóság intézményes védelmében, a közérdek, és a demokratikus nyilvánosság biztosítása céljából. A Médiatanács szerint

„a hatósági fellépés indokát az jelenti, hogy a műsorok közzétételével a Médiaszolgáltató olyan alapvető normát hagyott figyelmen kívül, mint a kiskorúak emberi méltóságához való joga, mely alapérték tisztelete a társadalmi élet és együttműködés egyik fő fundamentuma.”

A határozat felidézte „Az igazság ára”-ügyet (748/2008. (IV. 29.) sz. ORTT határozat), valamint az „Alekosz – Szerelem a legfelsőbb szinteken” c. műsorszámmal szemben jogsértést megállapító korábbi döntését is (1044/2011. (VII. 19.) sz. médiatanácsi határozat). Megítélése szerint

„jelen ügy annyiban hasonlít a fentiekre, hogy – ugyan eltérő módon – de megjelent az emberi méltóságot sértő »üzenet«, amennyiben egy emberi tragédiát a Médiaszolgáltató minden empátia nélkül egy nyereményszavazás »apropójává tett«. Egy brutális gyermekgyilkosság ily módon ürüggyé vált egy játékra, amelyen kiállítás-belépőt, illetve üdülési szolgáltatást lehetett nyerni, amely tartalom önmagában is megdöbbentő kontrasztot képezett a műsor szám tárgyául szolgáló bűncselekmény jellegével, és ezáltal – a médiaszolgáltató akaratától, szándékaitól függetlenül is – degradálta az emberi élet, és vele együtt az emberi méltóság értékét, csorbította a tragédia jelentőségét, az elkövetett bűncselekmény kirívó súlyosságát. A Médiaszolgáltató a műsorában közzétett nyereményjátékkal egy gyermek, illetve családja tragédiáját kizárólag üzleti célokra, anyagi érdekeinek szem előtt tartásával, szenzációhajhász módon használta fel. Ez a médiaszolgáltatói magatartás önmagában alkalmas arra, hogy az emberi élet és – az ezzel elválaszthatatlan egységet képező – emberi méltóság sérthetetlen és feltétlen tiszteletet érdemlő értéként való elismerését kérdőjelezze meg. A tragédia ilyen körülmények között történt megjelenítése a közönséget szintén teljes empátiát és az emberi méltóság tiszteletét elutasító, azt teljes mértékben figyelmen kívül hagyó magatartásra ösztönözte. A vagyoni érdekek emberi méltóság »kultúrájának« tisztelete elé helyezésére ösztönző magatartás a Médiatanács álláspontja szerint az emberi méltóság intézményének védelme érdekében szintén indokoltá tette a hatósági fellépést.”

Mindezek alapján a Médiatanács megállapította, hogy a műsorban szereplő nyereményjáték közreadásával a médiaszolgáltató megsértette az Smtv. 14. § (1) bekezdését.

Az ugyanazon a napon, a „Mokka” szünetében a médiaszolgáltató által közzétett „Tények” c. hírműsorban, illetve annak későbbi kiadásában két alkalommal is adásba került az elhunyt gyermek édesanyjával készített „beszélgetés”, amelyben az anya zokogva és összefüggéstelenül beszél fia elvesztéséről, illetve ad hangot fájalmának.

A Médiatanács megállapítása szerint:

„közvetlenül a gyilkosság után az áldozat édesanyja rendkívül zaklatott állapotban volt, a fia halála okán feltörő érzelmeit nem tudta és nem is akarta leplezni, így vélhetőleg nem tudta nyugodtan és következetesen végiggondolni szereplése következményeit. A nyilatkozatot a hírműsorban a narráció is úgy kommentálta, hogy az anya teljesen megtörtén nyilatkozott. (...) A vizsgált műsorrésszel kapcsolatban megállapítható, hogy a meggyilkolt fiú édesanyját olyan állapotában ábrázolta, amikor aligha lehetett képes felelős döntést hozni médiabeli szereplésével vagy annak elutasításával kapcsolatban. Az Smtv. 14. § (2) bekezdése nem abban az esetben alkalmazandó, ha a médiaszolgáltató visszaél a műsorban szereplő önrendelkezési jogával. Az érintett rendelkezés alkalmazása független az önrendelkezési jog meglététől, illetve annak gyakorlásától. A médiahatóság számára a lényeg, hogy az édesanyját olyan állapotban ábrázolta, amikor egyértelműen megalázó, kiszolgáltatott helyzetben volt. Nehezen lehetne elképzelni olyan helyzetet, amely egy anyát ennél kiszolgáltatottabbá tesz, a Médiaszolgáltató pedig ezt a lelkiállapotát kihasználva készítette az informatív tartalommal egyáltalán nem bíró riportot, amely következményeinek felismerésére az anya nyilvánvalóan nem volt képes. Ez a

bemutatás a médiaszolgáltató részéről ugyanakkor kétséget kizáróan öncélúnak is tekinthető, hiszen az édesanya szavai semmiféle többletinformációt nem tartalmaztak a gyilkossággal kapcsolatban – tehát eleve nem is szolgálhatták a közönség tájékoztatáshoz fűződő jogát –, hanem kizárólag gyermeke elvesztése feletti fájdalmát fogalmazták meg. Ez a fajta bemutatás, amely nem tekinthető a média tájékoztatási feladatának teljesítését célzó tevékenységnek, és amely megvalósítja az Smtv. 14. § (2) bekezdésében foglalt tényállás valamennyi elemét, az anya beleegyezésétől, vagy annak hiányától függetlenül jogsértő.”

Mindezek alapján a Médiatanács megállapította, hogy a médiaszolgáltató megsértette az Smtv. 14. § (2) bekezdését is.

A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 24.K.30.776/2013/9. sz. ítéletében teljes mértékben egyetértett a Médiatanáccsal az Smtv. 14. § (1) megsértésének megítélésében, a hatóság indokolásához „nem kíván[t] egyebet hozzátenni.”

Az Smtv. 14. § (2) bekezdés tekintetében azonban megváltoztatta a határozatot, és törölte az e rendelkezés megsértése miatt kiszabott szankciót, mert úgy látta, hogy a médiaszolgáltató nem ábrázolta megalázó, kiszolgáltatott helyzetben az áldozat édesanyját. E körben a bíróság kiemelt fontosságot tulajdonított annak a ténynek, hogy az interjú bemutatásába az anya előzetesen beleegyezett. Az elsőfokú bíróság szerint e szabályt csak azok védelmében lehet alkalmazni, akik – állapotuknál vagy helyzetüknél fogva – nem képesek a beleegyező nyilatkozat megtételére, illetve ha feltételezhető, hogy a nyilatkozattételre alkalmas állapotukban a felvétel készítéséhez való hozzájárulást megtagadnák.

A bíróság úgy vélte, hogy a médiahatóság nem ítéltette volna meg az anya bemutatását öncélúnak és sérelmesnek sem, így döntése e tekintetben a szerkesztői szabadságot sértette. A bíróság itt is az anya – a médiaszolgáltató szerint meglévő – beleegyező nyilatkozatára utalt, amelynek megléte eleve kizárja az öncélú és sérelmes bemutatást, és amelynek meglétét vagy tartalmát a médiahatóság nem vizsgálhatja (a nyilatkozatával való visszaélés esetén az anya polgári pert indíthatott volna).

A Médiatanács fellebbezése szerint:

„az Smtv. 14.§ (2) bekezdése nem csak abban az esetben alkalmazandó, ha a médiaszolgáltató visszaél a műsorában szereplő önrendelkezési jogával, az érintett rendelkezés alkalmazása független az önrendelkezési jog meglététől, illetve annak gyakorlásától. Azaz alperes álláspontja szerint a jogsértés tényén nem változtat a szereplők beleegyezése, illetve az sem, hogy beleegyezésük miatt milyen módon vált korlátozottá számukra a személyiségvédelemhez fűződő jogi eszközök használata. Ez a bemutatás a médiaszolgáltató részéről kétséget kizáróan öncélúnak tekinthető, hiszen az édesanya szavai semmiféle többletinformációt nem tartalmaztak a gyilkossággal kapcsolatban, nem szolgálták, nem szolgálhatták a közönség tájékoztatáshoz fűződő jogát, hanem kizárólag a gyermeke elvesztése feletti fájdalmát fogalmazták meg. Ez pedig egyértelműen nem tekinthető a média tájékoztatási feladatának teljesítését célzó tevékenységnek, egyértelműen megvalósítja az Smtv. 14.§ (2) bekezdésében foglalt tényállás valamennyi elemét, amely az anya beleegyezésétől vagy annak hiányától függetlenül jogsértő.”

A Médiatanács jogértelmezése szerint tehát az Smtv. 14. § (2) bekezdése sem a konkrét, személyhez fűződő jog megsértése esetén alkalmazható rendelkezés, hanem elrugaszkodik a műsorszámban szereplő személy jogaitól, és az intézményes jogvédelem irányában hat. Amint már idéztem, az Alkotmánybíróság 165/2011. (XII. 20.) sz. határozata az Smtv. 14. § (2) bekezdéssel összefüggésben megállapítja, hogy

„[a] megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő emberekkel való bánásmódot szabályozó rendelkezés – amellet, hogy a személyiségi jogvédelmi képesség hiányára vagy korlátozottságára is utal – az emberi jogok megsértésének olyan eseteit fedi le, amelyek súlyosan veszélyeztethetik az emberi méltóság intézménye tartalmának érvényesülését.”

Az ilyen helyzetű emberek – öncélú és sérelmes – bemutatása ugyanúgy az emberi méltóság kultúráját rombolja, az intézményes védelem ellenében hat.

A fellebbezést a másodfokon eljáró Fővárosi Törvényszék még nem bírálta el.

7. Kitekintés: az emberi méltóság védelme és a sajtószabadság Európában²⁶

Az emberi méltóság védelme nem pusztán a közös európai médiaszabályozás, hanem a közös európai jogrend egyik alapja.²⁷ McCrudden szerint az emberi méltóság fogalma jogrendszerrel jogrendszerre változik, olykor még egy adott jogrendszeren belül is mást és mást jelenthet, de ettől még az emberi méltóságnak kiemelt jelentősége van az emberi jogokat érintő ügyek eldöntésekor.²⁸

Az emberi méltóság védelmét a televíziós médiaszolgáltatásokban előírja az Európa Tanács televíziós egyezménye: „[a] szolgáltatott műsoroknak formai és tartalmi szempontból egyaránt tiszteletben kell tartaniuk az emberi méltóságot és mások alapvető jogait.”²⁹ Az emberi méltóság védelme közös európai médiaszabályozásban ezen felül elsősorban a gyűlöletbeszéd audiovizuális médiaszolgáltatásokban érvényesülő tilalma formájában jelenik meg (AVMS irányelv).³⁰ Az audiovizuális szolgáltatásokra és az internetre vonatkozóan az Európai Parlament és a Tanács egy ajánlást is megfogalmazott az emberi méltóság hatékonyabb védelmének érdekében.³¹

Az emberi méltóság védelme számos európai ország médiaszabályozásában szerepel. E szabályozásokra jellemző, hogy az emberi méltóság védelmét a jó hírnév és a becsület megsértésének alternatívájaként, vagy azokkal azonos, esetleg a szabályozásban azok mellett szereplő rendelkezésként tartalmazzák. Ez azt is jelenti, hogy az ezt a megoldást alkalmazó államokban egy részében a méltóság (jó hírnév, becsület) megsértése esetén médiahatósági eljárás indulhat, máshol pedig büntetőjogi szabályokat találhatunk a médiatörvényekben, amelyeket értelemszerűen csak büntetőbíróság alkalmazhat.

Egyes államok gyakorlatában (ahogyan azt pl. a francia, az olasz, a portugál vagy a magyar szabályozás és médiahatósági döntések mutatják) az emberi méltóság védelme elszakad a megsértett személyek személyiségi jogaitól, és a jogsértés akkor állapítható meg, ha az adott médiatartalom nem tartja tiszteletben az emberi méltóság alapvető értékét (azaz nem szükséges konkrét személyiségi jogi sérelem bekövetkezte a jogsértés megállapításához).

Egy másik lehetséges szabályozási megoldás, amikor nem általános tiltást fogalmaz meg, hanem konkrét, az emberi méltóságot sértő tényállásokat tilt a törvény (pl. a kiskorúak, vagy a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévők védelmében; ilyen rendelkezés található a cseh, portugál, magyar médiaszabályozásban).

Az AVMS irányelv nyomán az emberi méltóság megsértése a kereskedelmi közleményekben is tilos (9. cikk (1) bekezdés c) pont i) alpont).

²⁶ Az egyes állami szabályozás vizsgálatokor nagymértékben támaszkodtam a DLA Piper Hungary által a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság megrendelésére 2011-12 között végzett nemzetközi kutatás eredményeire.

²⁷ Perry KELLER: *Európai és nemzetközi médiajog. Liberális demokrácia, kereskedelem és az új média*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. 52–53., 110–111.

²⁸ Christopher MCCRUDDEN: Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *European Journal of International Law*, Vol. 19. No. 4. 655–724.

²⁹ A határokat átlépő televíziózásról szóló, Strasbourgban, 1989. május 5-én kelt európai egyezmény, kihirdetve az 1998. évi XLIX. törvénnyel, 7. cikk (1) bekezdés.

³⁰ Az Európai Parlament és az Európai Tanács 2010/13/EU sz. irányelve az audiovizuális médiaszolgáltatásokról, 6. cikk. Ld. bővebben Tarlach MCGONAGLE: Safeguarding Human Dignity in the European Audiovisual Sector. *IRIS Plus, Legal Observations of the European Audiovisual Observatory*, Issue 2007/6.

³¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2006/952/EC sz. ajánlása a kiskorúak és az emberi méltóság védelméről és a válaszadás jogáról az európai audiovizuális és on-line információs szolgáltatási ipar versenyképességével összefüggésben, 2006. december 20.

Az alábbiakban bemutatom az egyes államok szabályozását, amelyek a média általi méltóságsértések elleni fellépést célozzák. (A polgári és büntető törvénykönyvekben szereplő, nem média-specifikus méltóságvédelemmel nem foglalkoztam.)

A Cseh Köztársaság törvényei értelmében a rádiós és televíziós műsorszolgáltatóknak tilos öncélúan megjeleníteni haldokló embereket vagy súlyos fizikai vagy lelki szenvedést olyan módon, ami sérti az emberi méltóságot.³² A lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló törvény³³ 8. cikke előírja, hogy az ilyen médiaszolgáltatásokat nyújtó szolgáltatók kötelesek gondoskodni arról, hogy a szolgáltatásban megjelenő üzleti információ ne sértse az emberi méltóságot.

Az 1986. évi francia törvény 1. cikke – többek között – kimondja, hogy „e szabadság kizárólag az emberi méltóság tisztelete által szükségeltetett mértékben korlátozható (...)”.³⁴ Ennek következményeképpen a médiahatóság (CSA) biztosítja, hogy az audiovizuális médiaszolgáltatók által a nyilvánosság felé közvetített programok tartsák tiszteletben az emberi méltóságot. Minden olyan magatartás, amelyről feltételezhető, hogy megaláz vagy lealacsonyít egy emberi lényt, összeférhetetlennek minősül az emberi méltósággal. Így például a *Conseil d'Etat* úgy határozott, hogy egy rádióműsorban tett megjegyzések, amelyekben a műsorvezető többször is üdvözölte egy rendőr halálát egy lövöldözés során, összeférhetetlenek az emberi méltóság tiszteletével (CE, 1996. május 20.: *Juris-data* n° 1996-050586).

A luxemburgi Médiatörvény értelmében az emberek és az emberi méltóság tisztelete az audiovizuális médiaszektor számára alapvető elvek.³⁵

Az olasz médiakódex 3. és 4. cikke értelmében az emberek szabadságának és jogainak, így méltóságának tiszteletben tartása az audiovizuális média számára kötelező alapelv.³⁶ A 10. cikk alapján a médiahatóság (AGCOM) köteles biztosítani, hogy az audiovizuális médiaszolgáltatások tartsák tiszteletben az alapvető emberi jogokat. Ugyancsak e rendelkezés alapján az AGCOM közzétett néhány határozatot azzal a céllal, hogy megerősítse az audiovizuális médiaszolgáltatások kötelezettségét az alapvető emberi jogok tiszteletére és védelmére. Így a 165/06/CSP sz. határozat hangsúlyozza, hogy a médiaszolgáltatások kötelesek tiszteletben tartani az emberi méltóságot, a kiskorúak jogait és a vallásos véleményeket, továbbá kerülniük kell a közönséges beszédet, az erőszakot és a szexuális tartalmú műsorokat. Az emberi méltóság tiszteletének elve a kiskorúak védelmével kapcsolatban is szóba kerül.³⁷ A sajtó vonatkozásában az újságírói magatartási kódex a személyes adatok kezelésével kapcsolatban általánosan előírja, hogy az újságírók nem tehetnek közzé a tudósításban érintett személyekkel kapcsolatban olyan szöveget vagy képet, amely sértheti azok emberi méltóságát, továbbá nem tehetik közzé az erőszakos cselekmények részleteit, amennyiben az ilyen információ vagy képek közzétételéhez nem fűződik közérdek. Ezen túlmenően, a médiaszabályozás – jóllehet *expressis verbis* nem mondja ki, hogy a sajtó nem sértheti az emberi jogokat – biztosítja a helyreigazítási jogot azok részére, akikkel kapcsolatban valótlan és méltóságukat sértő képeket vagy információkat tettek közzé.³⁸

Portugáliában a médiaszolgáltatások kötelesek tiszteletben tartani az emberi méltóságot és az alapvető jogokat, szabadságokat és garanciákat, és nem bujthatnak fel bűncselekmények

³² Act no. 231/2001 Coll., on the operation of radio and television broadcasting, s. 32.

³³ Act no. 132/2010 Coll., on on-demand audiovisual media services.

³⁴ Freedom of Communication Act no. 86-1067, s. 1.

³⁵ Act of 27 July 1991 on Electronic Media, article 1. (2) c).

³⁶ Legislative Decree 31 July 2005, no. 177; Audiovisual Media and Radio Services Code, 3-4. §

³⁷ „Code of Practice on the processing of personal data by journalists” és “Treviso Charter” (*Carta di Treviso*).

³⁸ Legislative Decree 31 July 2005, no. 177 (Audiovisual Media and Radio Services Code), art. 32-*quinquies*, Law 8 February 1948, no. 47 (Printed Press Law).

elkövetésére.³⁹ Bár általánosak, e rendelkezések mégis érvényesíthetők és megsértésüket szankcionálhatja a médiahatóság (ERC) és/vagy a bíróság. Ami a sajtót illeti, az újságírókról szóló törvény általánosságban előírja, hogy az újságírók nem adhatnak közre olyan információkat, képeket vagy nyilatkozatokat, amelyek veszélyeztethetik az érintett személyek méltóságát azzal, hogy bemutatják lelki, érzelmi vagy fizikai sebezhetőségeiket.⁴⁰

2003. január 31-i döntésével az ERC kimondta, hogy a tévéműsorok bizonyos fajtája, jelesül a valóságshow-műfaj alkalmas az emberi méltóság megsértésére azáltal, hogy látványosságot csinál a résztvevők magánéletéből. Az ERC véleménye szerint a magánszférához való jog nem korlátlan, és az információszabadságot, valamint a műsorkészítés szabadságát korlátozza az állampolgárok emberi méltóságának, magánéletének és becsületének védelme.

A testület 2002. július 20-i döntése a halottak médiában való megjelenítésével foglalkozott. Határozatában az ERC kimondta, hogy a halottakról készült képek, minthogy az emberi méltóság az elhalálozás után is fennmarad, kizárólag a hírhez lényegi módon kapcsolódó tényközlés formájában tehetők közzé a médiában, az elhunyt személy hírneve/közéleti szerepe vagy az elhalálozásához vezető helyzet jelentősége okán. A média köteles tartózkodni a halál szenzációhajhász, beteges és kegyetlen, illetve olyan megjelenítésétől, ami nem kapcsolódik szervesen az adott hírhez.

A „Big Brother” c. műsorszám és annak a magánéletre és az emberi méltóságra gyakorolt hatásainak elemzése alapján az ERC 2000. október 24-i döntésében kimondta, hogy magánszférához való jog nem korlátlan, és az információszabadságot valamint a műsorkészítés szabadságát korlátozza az állampolgárok emberi méltóságának, magánéletének és becsületének védelme. A magánszféra feladása a közönség valódi emberi méltóságának sérelméhez vezethet. Az ERC álláspontja szerint kulcsfontosságú, hogy a „Big Brother” című műsort sugárzó televíziócsatorna műsorszámaiban szavatolja a törvények által is védett emberi méltóság megőrzését, és a résztvevők magánszférájának bemutatása révén ne teremtsen olyan helyzetet, amely valóságos iskolája a méltatlanságnak, akár konkrét szituációk vagy feladatok bemutatása révén, akár azáltal, hogy a játékokban a siker olyan taktikákat kíván meg, amelyek alapvető értékeket sértenek.

Szlovákiában a szabályozás előírja a személyiségi jogok védelmét az audiovizuális médiaszolgáltatások terén. Az előírások tiltják, hogy a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatások, a lineáris médiaszolgáltatások vagy azok részei tartalmuk vagy a bemutatás módja révén sértsék az emberi méltóságot, valamint mások alapvető jogait és szabadságát.⁴¹

Szlovéniában a szabályozás alapelveinek értelmében a tömegmédia tevékenységének az emberi méltóság védelmén kell alapulnia.⁴²

Cipruson a szabályozás értelmében az audiovizuális médiaszolgáltatók kötelesek biztosítani, hogy műsoraik tartsák tiszteletben a polgárok jogait és szabadságát. Ezen belül kötelesek tiszteletben tartani az egyén személyiségét, hírnevét és magánéletét, valamint a demokrácia eszméit.⁴³

A lett⁴⁴ és a román⁴⁵ médiatörvény a tartalomszabályozással kapcsolatos rendelkezések között tiltja az emberi méltóság megsértését is.

Megállapítható, hogy az emberi méltóság védelme, valamint a hírnév- és becsületvédelem több állam jogrendszerében keveredik. Létezik olyan szabályozás, amely a méltóság védelmét

³⁹ Law no 54/2010 of December 24 (Radio Law), art. 30 and 32, and Law no 27/2007 of July 30 (Television and On-Demand Audio-visual Services Law), art. 27.

⁴⁰ Art. 14 no. 2 subparagraphs d) and g) of Law no. 1/99 (Journalists' Statute).

⁴¹ Act no. 308/2000 Coll. on Broadcasting and Retransmission, art. 19.

⁴² Media Act (Official gazette of the Republic of Slovenia (*Uradni list RS*), no 35/2001), art. 6.

⁴³ Radio and Television Stations Law of 1998, s. 26 (1).

⁴⁴ Radio and Television Act, 24 August 1995, art. 17. para. (3) point 3.

⁴⁵ Law no. 504/July 11th, 2002 (Audio-visual Law), art. 9.

– lényegében a becsülethez való joggal azonosítva azt – a sérelmet szenvedett fél személyiségének megóvása szempontjából ítéli meg; máshol a szabályozás, illetve a rá épülő joggyakorlat általában véve a közönség érdekeit védi, korlátozva azon médiatartalmak közzétételét, amelyek sértik az emberi méltóság alapvető értékét. Az elvégzett kutatások azonban csak a vizsgált kérdés külföldi hátterének felvillantására voltak alkalmasak.

8. Összegzés

Az emberi méltóság médiaszabályozásbeli védelme nem lezárt kérdés. Jelen tanulmányban felvázolt értelmezés – az alkotmánybíróági, bírósági és hatósági gyakorlaton alapulva – egy koherens, a sajtószabadságot és az egyes jogterületek szétválasztásának szempontját egyaránt tiszteletben tartó tartalmat kíván adni az érintett rendelkezésnek. Ezen értelmezés alapja a média világában olykor szembenálló érdekeltek közötti *modus vivendi* megtalálása; a média polgári jogi kötelezettségeivel és a rá vonatkozó büntetőjogi tilalmakkal azonos tartalmú szabály betartását a médiaszabályozás nem követeli meg; a 2011 óta kialakult felfogás elválasztja egymástól e jogágakat és a médiaszabályozást. A közönség ugyanakkor védelemben részesül az ő nézőpontjából vizsgálva méltóságsértő tartalmakkal szemben. Azok pedig, akiknek személyiségi jogai sérültek, a további jogi eszközöket – elsősorban a polgári jog és a büntetőjog területén – változatlanul igénybe vehetik. Mindeközben pedig egyértelművé válik, hogy az emberi méltóság fogalma – amely, mint maga az Alkotmánybíróság mondta, valójában nem is „jog”, hanem annál jóval több, de mindenképpen csak nehezen megragadható – a médiaszabályozásban szükségszerűen más jelent, másként értelmezendő, másféle módon védendő, mint más jogági szabályozási rezsimekben.

Jelen tanulmányban foglalt következtetések az alábbi pontokban foglalhatók össze:

- a) az emberi méltóság jogának is létezik objektív, intézményes oldala, amelynek védelme, elismerése tevőleges állami kötelezettséget keletkeztet,
- b) ez a kötelezettség abban nyilvánul meg, hogy az államnak szabályozás útján védenie kell az emberi méltóságot a médiatartalmakkal szemben,
- c) az emberi méltóság – a szubjektív jogtól elválasztott, attól függetlenül értelmezendő – intézményi oldalának megalapozását az Alkotmánybíróság adta meg; az Alkotmánybíróság és nyomában a médiahatóság, valamint a felülvizsgálatot végző bíróságok természetesen nem tévedhetetlenek, mindenesetre jó okokat lehet találni az intézményes jogvédelem szükségessége mellett,
- d) ezzel együtt is, alapvető és nem feltétlenül könnyen kezelhető értelmezési feladatot jelent a médiaszabályozás alkalmazásakor, hogy az emberi méltóság védelmének szubjektív, alanyi oldalát el kell választani az intézményes jogvédelemtől,
- e) ez az elválasztás azért nehéz szellemi művelet, mert a legtöbb esetben felmerülhet a műsorban szereplő személy(ek) méltóságának sérelme is, amely gyanú sokszor annyira erős, hogy nehéz a médiaszabályozás alkalmazását attól függetleníteni,
- f) ehhez képest a műsorban szereplő személy jogainak sérelme a médiaszabályozás számára indifferens kérdés, így az egyéni jogok sérelme nem szükséges feltétele az emberi méltóság intézményes sérelmének,
- g) e következtetések elfogadásának egy ellentétes irányú – a sajtószabadságra nézve jótékony hatású – következménye is van: az egyéni jogsérelmek (jó hírnév, becsület, más személyiségi jogok sérelme) nem orvosolhatók a médiahatóság előtti eljárásban.

Az emberi méltóság korunk gyakran használt és hivatkozott jogi koncepciója; hivatkozási alap, de számos elemében még kidolgozásra vár. A megfelelő értelmezés igényét nagyban felerősíti a profitorientált média tartalmainak sokszor az emberi méltóság alapvetését tagadó

vagy negligáló jellege. Amint a hatóság döntéseiből, illetve azok fogadtatásából is kiviláglik, a politikai-közéleti viták összefüggésében, vagy azok kontextusában közzétett tartalmak e kérdés fényében való jogi megítélése sem feszültségektől mentes. E problémákra, illetve az emberi méltóság médiával szembeni védelmének fokozott társadalmi igényére ugyan a jogi szabályozás vagy a jogalkalmazás kétségkívül nem lehet képes maradéktalanul megnyugtató és hatékony választ adni, mindenesetre jelentős mértékben hozzájárulhat a nyílt közvita megővéséhez, és egyúttal az emberi méltóság védelméhez.